

VSEBINA

UVODNIK	2
MEDNARODNI/EVROPSKI DAN INVALIDOV – 3. DECEMBER 2009	3
MEDNARODNA KONFERENCA ZDIS	5
STARANJE IN INVALIDNOST – SPODBUJANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC INVALIDOV IN STAREJŠIH	9
FUNDACIJA ZA FINANCIRANJE INVALIDSKIH IN HUMANITARNIH ORGANIZACIJ V REPUBLIKI SLOVENIJI – VČERAJ, DANES, JUTRI	11
DIREKTORAT ZA INVALIDE V LETU 2009	12
RAZVOJNI CENTER ZA ZAPOSLOVNO REHABILITACIJO	14
OHRANJANJE DELOVNE OSEBNOSTI	18
UMETNOST IN USTVARJALNOTERAPEVTSKI PROCESI	22
SPODBUJANJE DELODAJALCEV ZA ZAPOSLOVANJE INVALIDOV ..	30
PRAVNA POMOČ PRI ZVEZI DELOVNIH INVALIDOV SLOVENIJE	34
OBČINA PO MERI INVALIDOV – IZZIV ZA LOKALNO SKUPNOST	36
OBLETNICA DELOVANJA ZVEZE DELOVNIH INVALIDOV SLOVENIJE.	38
SLAVNOSTNI GOVOR DR. IVANA SVETLIKA	42
GOVOR BORISA ŠUŠTARŠIČA	43
SHUAIB CHALKLEN JE POSTAL NOVI POSEBNI POROČEVALEC ZA INVALIDNOST KOMISIJE ZDRUŽENIH NARODOV ZA SOCIALNI RAZVOJ	47

Na naslovnici:

Slavnostna akademija ob 40. letnici delovanja ZDIS, Ljubljana, dne 29.5.2009. V prvi vrsti od leve proti desni: mag. Janez Jug, direktor FIHO; mag. Tanja Hočevar, sekretarka ZDIS; mag. Franc Hočevar, svetovalec predsednika RS za zdravstveno in socialno varstvo ter humanitarna vprašanja; mag. Cveto Uršič, generalni direktor Direktorata za invalide MDDSZ; Zdenka Ornik, podpredsednica ZDIS; dr. Danilo Türk, predsednik RS; Drago Novak, predsednik ZDIS

GLASILO

**Zveze delovnih
invalidov Slovenije**
št.6/2009

Izdajatelj:

Zveza delovnih invalidov Slovenije
Dunajska 101, 1000 Ljubljana

Za izdajatelja:

Drago Novak,
predsednik Zveze delovnih invalidov
Slovenije

Uredniški odbor:

Drago Kolar, Ivan Mrevlje,
Anton Kastelic in mag. Tanja Hočevar

Oblikovanje in grafična priprava:

Birografika BORI d.o.o., Ljubljana

Tisk:

Birografika BORI d.o.o., Ljubljana

Naslov uredništva:

Zveza delovnih invalidov Slovenije
Dunajska 101, 1000 Ljubljana
Telefon: 01 566 14 59
Faks: 01 566 14 60
E-mail: zdis@siol.net

Revija je brezplačna, in v javnem interesu, zaradi česar na podlagi 6. točke 42. člena Zakona o davku na dodano vrednost (Uradni list RS št. 117/2006) ni zavezana plačilu DDV.

Izhaja v nakladi 1000 izvodov.

UVODNIK

Zveza delovnih invalidov Slovenije je v letošnjem letu obeležila 40. letnico svojega delovanja z geslom »**Delovni invalidi – vidni ustvarjalci enakih možnosti**«. Pokrovitelj slavnostne akademije, ki je bila 29. maja 2009, je bil predsednik Republike Slovenije, dr. Danilo Túrč. V svojem nagovoru je povedal, »*da imamo v našem poslanstvu zapisane prave vsebine, da so naše temeljne naloge izboljševanje položaja delovnih invalidov, krepitev zdravja delovnim invalidom, stalno izobraževanje svojih članov, medsebojna pomoč ter vzpostavljanje prepotrebnih socialnih komunikacij, ki posameznikom odpirajo možnost povezovanja z okoljem in s člani društev delovnih invalidov, nadvse pomembne so socialne povezave in mreža stalnih kontaktov, kar omogoča medsebojno sodelovanje in premagovanje težav, s katerimi se srečujemo*«.

Zveza delovnih invalidov Slovenije se zavzema za družbo, ki omogoča dostojanstvo in pravičnost za vse.

Za nas so raznolikost, ki omogoča osebno samostojnost in neodvisno življenje posameznikov invalidov, prepoved diskriminacije zaradi invalidnosti, zagotavljanje dostopnosti do zaposlitve, grajenega okolja in komunikacij, prevoza in informacij, ustrezno živlensko raven, finančno pomoč in socialno varnost za invalide, učinkovita skrb za naše zdravje, temeljna načela, na katerem gradimo trajen razvoj in družbo blaginje po meri človeka.

Slovenija, Evropa in Svet so se znašli v ekonomski gospodarski krizi.

Vse povsod se piše in govori o brezposelnosti. Med brezposelnimi je bilo konec oktobra 2009 v Sloveniji 12.500 invalidov; vendar nihče ne govori o pasivni evidenci, v kateri je brezposelnih 16.000 invalidov.

Vprašati se moramo: »**Kdo so prvi, ki izgubijo delo, in kdo so tisti, ki ga najtežje dobijo?**« Temu naj sledi tudi vprašanje, »**ali se v kontekstu protidiskriminacijskih politik na trgu dela dovolj uspešno spopadamo s problemom diskriminacije v zaposlovanju invalidov? Ali mu država oziroma institucije posvečajo dovolj pozornosti?**«

Predlagamo, da se o teh vprašanih začnejo iskati ustrezne rešitve v vseh institucijah v Sloveniji in da vsakdo pre-

vzame svoj del obveznosti. Država, delodajalci in zlasti civilna družba.

Izredno pomembno je, da se krepita civilni in socialni dialog na področju upravljanja raznolikosti in drugačnosti v zaposlovanju. Potrebujemo drugačen, boljši, bolj razvit socialni dialog od tistega, ki ga imamo sedaj.

Zveza delovnih invalidov Slovenije sodeluje pri spremembah in podaja pobude in pripombe na modernizacijo pokojninske reforme, zakona o dohodnini, zakona o usklajevanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom v RS, itd...

Geslo letošnjega mednarodnega dneva invalidov je: »Ustvarjamo pogoje za neodvisno življenje invalidov«.

Z organiziranjem prireditev v počastitev tega dneva velja predstaviti načela **Konvencije OZN o pravicah invalidov**, ki jih prinašajo mednarodni dokumenti, ko govorijo o udeležbi invalidov v družbenem življenju.

Mednarodni dan invalidov je priložnost, da seznanimo lokalno oblast in poslanske klube o načelih Konvencije OZN o pravicah invalidov, seznanimo lokalno javnost s problematiko invalidov, še posebej učence šol in vplivamo na zavest javnosti o socialnih, kulturnih, ekonomskih, državljan-
skih in političnih pravicah invalidov.

Tretji december je priložnost, da se sliši glas invalidov.

Drago Novak, predsednik ZDIS

Drago Novak, predsednik ZDIS v pogovoru z dr. Ivanom Svetlikom, ministrom za delo, družino in socialne zadeve.

Mednarodni/evropski dan invalidov – 3. december 2009

Marjan Kroflič

Uresničevanje razvojnih ciljev tisočletja naj okrepi družbeno vlogo invalidov in njihovih skupnosti po vsem svetu

Tako se glasi geslo letošnjega mednarodnega dneva invalidov, ki je povzeto iz dokumenta Združenih narodov o razvojnih ciljih tisočletja. Zato pomeni letošnje praznovanje mednarodnega dneva invalidov prispevek k dolgoročnemu spodbujanju javnosti, da bi razumeli in razreševali problematiko invalidnosti. Razprave o tej temi naj bi družbo usmerile v poglobljen razmislek o družbeni koristnosti človekovih in državljanskih pravic invalidov. Iščejo se novi odgovori na vprašanje, kakšna je družbena korist, če so invalidni državljani enakovredno vključeni v politično, družbeno, gospodarsko in kulturno življenje družbene skupnosti, v kateri živijo in delajo. Skladno z odgovori se tako začne izgrajevanje takega sistema družbenih ukrepov, ki bodo odpravili vse oblike diskriminacije invalidnih državljanov. Sčasoma naj bi se le uresničile deklarirane vrednote o polnem in enakopravnem uživanju človekovih pravic in participacija invalidov tudi v praktičnem življenju. Te vrednote so bile splošno sprejete in zapisane v Svetovnem akcijskem programu za invalide v Generalni skupščini Združenih narodov že leta 1982.

Nekaj dejstev: podatki na globalni ravni kažejo, da je v svetu skoraj vsak deseti človek invalid. Najnovejše študije kažejo, da v državah v razvoju predstavljajo invalidi do 20 odstotkov prebivalstva, in vsi živijo v revščini. Uradni podatki Statističnega urada Slovenije pričajo, da je v Sloveniji vsak 12. prebivalec invalid in da je v Sloveniji 170.000 invalidov. V to številko so vštet delovni invalidi, otroci in mladostniki s posebnimi potrebami, vojaški in vojni invalidi ter zmerno, težje, težko duševno in najtežje telesno prizadete osebe. Posebej Urad navaja, da je v Sloveniji poleg invalidov še 230.000 bolnikov z dolgotrajnimi boleznimi. Ni navedeno, kam je statistični urad uvrstil naglušne in gluhe osebe ter slabovidne in slepe osebe. Po statističnih podatkih so invalidi težje zaposljiva družbena skupina na trgu dela. Zato so pri zaposlovanju pogosto v neenakopravnem položaju z zdravimi delavci in celo zapostavljeni.

Invalidi se še vedno soočamo tako z ovirami v delovnem, kot tudi v lokalnem bivalnem okolju, ki preprečujejo našo

soudedežbo v vsakdanjem življenju. Niso redki primeri invalidnih državljanov, ki živijo na robu preživetja tudi v Sloveniji. Vendar lahko trdimo, da invalidi v Sloveniji živimo v primerjavi s svetovnimi razmerami v relativno ugodnih družbenih pogojih. V svetu so namreč invalidi še vedno žrtve stigmatizacije in diskriminacije. Kratene so jim celo osnovne pravice do hrane, do izobraževanja, do zaposlovanja, do zdravstvenih, še posebej do reproduktivno zdravstvenih storitev. Mnogi invalidi so prisiljeni živeti v posebnih institucijah, kjer pa jim je kršena pravica do prostega gibanja in življenja v njihovem življenjskem okolju.

Organizacija Združenih narodov že zelo dolgo v državah članicah spodbuja uveljavljanje človekovih pravic za vse državljane. Po letu 1993 v ta proces intenzivneje vključuje invalidne osebe. Dokumenti Organizacije Združenih narodov potrjujejo postopno širjenje uresničevanja soglasno sprejetega cilja: zagotoviti polno in učinkovito sodelovanje vseh državljanov, tudi invalidov v družbi. Gre za njihove pravice na civilnem, političnem, gospodarskem, socialnem in kulturnem področju. Prevladalo je namreč spoznanje, da je le na podlagi enakih možnosti vseh državljanov mogoče doseči družbo za vse. Tako družbo pa je mogoče doseči le, če se družbene razmere gradijo na osnovi socialne pravičnosti in enakosti vseh prej navedenih področjih. Taka so vrednostna načela Svetovnega akcijskega programa za invalide in so osnova Standardnih pravil OZN za izenačevanje možnosti invalidov. Oba dokumenta predstavljata mednarodni politični okvir za uresničevanja človekovih pravic. Zadnji najpomembnejši dokument Združenih narodov pa je seveda sprejeta Konvencija OZN o pravicah invalidov kot zavezujoči mednarodni pravni instrument, ki zagotavlja invalidom boljše življenje po vsem svetu.

Razvojni cilji v tem tisočletju in invalidi

Organizacija Združenih narodov si trajno prizadeva za človekove pravice invalidov in njihovo vključevanje na

vsa področja družbenega življenja v vsaki državi članici. Številni dokumenti Združenih narodov priporočajo vključevanje invalidnih državljanov v vse segmente družbe. Pa vendar ostaja še vedno razkorak med sprejeto politiko in družbeno prakso v posameznih državah. Zato je bistvenega pomena letošnje geslo mednarodnega dneva invalidov, ki postavlja med razvojne cilje za to tisočletje (angleški izraz: Millennium Development Goals) krepitev vloge invalidov. Po oceni strokovnjakov bo postavljene splošne razvojne cilje mogoče doseči le, če bodo v razvojni cikel vključeni tudi invalidi. Ali drugače povedano: tako postavljeni razvojni cilji zagotavljajo, da bodo tudi invalidi in njihovi družinski člani deležni mednarodnih pobud za razvoj. Uresničevanje razvojnih ciljev tisočletja in izvajanje zavezujoče Konvencije OZN o pravicah invalidov sta med seboj povezana procesa, soodvisna in se tudi vzajemno krepiata.

Lokalna skupnost omogoča izgradnjo mostu med politiko in prakso

Pomembno orodje za ukrepanje v okviru globalnih razvojnih ciljev je možno ustvariti v prvi vrsti v lokalnih skupnostih. Tudi v primeru cilja, kako doseči polno rehabilitacijo invalidnih občanov. Rehabilitacijo je mogoče doseči, ker lahko lokalna skupnost s podpornimi ukrepi poveča vključevanje invalidov v razvoj lokalne skupnosti. Tak pristop trenutno izvaja več kot 90 držav po vsem svetu (angleški izraz: Community-Based Rehabilitation). Vključitev rehabilitacije invalidov v lokalni skupnosti z vidika razvojne strategije lokalne skupnosti pomeni: zmanjšanje revščine, izenačevanje možnosti vključevanja invalidnih občanov v skupnost. Pri tem ima lokalna skupnost dovolj pogojev, da izdela dinamično in prilagodljivo strategijo. V lokalni skupnosti se konkretno uresničuje dostopnost invalidov do zaposlovanja, do izobraževanja, do zdravstvenih storitev, do sodelovanja v skupnosti. S tem so ustvarjeni pogoji za njihovo vključevanje v življenje in delo ter zagotavlja dostojno preživetje.

S tega vidika je zato pomembno, da v lokalnih skupnostih sprejmejo take programe rehabilitacije invalidov, ki bodo okrepili vlogo invalidov v družbi. Zato je še kako pomemben projekt Zveze delovnih invalidov Slovenije 'Občina po meri invalidov'. Projekt namreč omogoča povezavo med invalidnimi občani in razvojnimi pobudami lokalne skupnosti. V teh povezavah se združujejo interesi invalidov, njihovih družin, invalidskih organizacij, ko v sinergiji skupaj z ustreznimi lokalnimi in tudi vladnimi ustanovami najdejo najustreznejše rešitve za razvoj sku-

pnosti. Vedno bolj se prihaja do spoznanja, da so za zagotovitev uspešnega družbenega razvoja pomembne tudi pobude in sodelovanje invalidov ter njihovih organizacij. Vendar želi Zveza delovnih invalidov Slovenije s tem projektom doseči tudi boljše življenjske pogoje za invalide, okrepiti vlogo invalidov in njihovih organizacij v lokalni skupnosti. S tem Zveza delovnih invalidov Slovenije uresničuje svoje poslanstvo: pomagati invalidom pri uresničevanju njihovih človekovih in državljskih pravic invalidov.

Evropski dan invalidov 2009 poteka v znamenju gesla: »Ustvarjamo pogoje za neodvisno življenje invalidov«

Evropska komisija prireja v sodelovanju z Evropskim invalidskim forumom posebno konferenco, ki bo oblikovala prihodnjo evropsko invalidsko politiko. Konferenca bo v 3. in 4. decembra 2009 v Bruslju in bo obravnavala vprašanja v zvezi z ustvarjanjem pogojev za neodvisno življenje invalidov. Konferenca bo nedvomno pomembno prispevala k boljšemu razumevanju vprašanj, ki so povezana z možnostmi neodvisnega življenja invalidov: kako povečati njihove gospodarsko avtonomijo, dostopnost do storitev skupnosti in do podpornih tehnologij. Na konferenci bodo sodelovali strokovnjaki in uradniki, ki odločajo o uresničevanju evropske strategije za področje invalidske politike. Potekala bodo tri zasedanja na teme neodvisne-

---

ga življenja invalidov. Konferenca je pomembna, ker naj bi obravnavali okvirno povezave med evropsko politiko in nacionalnimi invalidskimi politikami. Življenjsko pot invalidnih občanov v lokalni skupnosti je mogoče izboljšati, če bo lokalna strategija do invalidnih občanov usklajena z evropsko/nacionalno invalidsko politiko. Poskrbeti mora za ustrezno podporne tehnološke rešitve, ki jim bodo omogočile neodvisno življenje v skupnosti.

Kako naj invalidske organizacije obeležijo mednarodni dan invalidov?

Sodelovanje z različnimi ustanovami: Mednarodni dan invalidov je imenitna priložnost za sodelovanje vseh zainteresiranih strani, tako vladnih kot nevladnih, ter tudi zasebnega sektorja, pri uresničevanju mednarodnih norm in standardov na področju problematike invalidov. Zato je toliko hvalevredna »Pedagoška akcija« družtev invalidov – članov Zveze delovnih invalidov Slovenije, preko katere v šolah učence ozaveščajo o socialnih, kulturnih, gospodarskih, civilnih in političnih pravicah invalidov.

Organiziranje različnih prireditev: V ta sklop sodijo dnevi odprtih vrat, ki jih organizirajo nekatera društva invalidov.

Dobrodošle so javne razprave na okroglih mizah o možnostih vključevanja invalidov v izobraževalne ustanove, dostopnost do javnih ustanov in vključevanja na trg dela. Vse navedene vsebine razprav naj obravnavajo še vedno odprta vprašanja dostopnosti invalidov do storitev in s vprašanji, kako bi invalide in njihove družine še bolj vključevali v življenje v lokalni skupnosti.

Prirejanje proslave: Načrtovati in organizirati je potrebno prireditve in slovesne proslave zato, da postane problematika invalidov in njihovo reševanje v javnosti vidna. Na njih naj se javnost seznanja s konkretnimi prispevki invalidov v skupnosti, iz katerih naj bo razvidna raznolikost in bogastvo življenjskih izkušenj invalidov.

Ukrepanje na področju ozaveščenosti javnosti: Mednarodni dan invalidov moramo razumeti kot priložnost, ko lahko javnost seznanjamo z dosedanjim uresničevanjem sprejetih mednarodnih norm in standardov v zvezi z invalidi. S prireditvami spodbujamo tudi invalide, da bi bolj sodelovali v družbenem življenju in odločneje zahtevali enakost možnosti za delo in življenje. Za popularizacijo mednarodnega dneva invalidov lahko največ prispevajo mediji, zato naj se predstavniki invalidskih organizacij z njimi povežejo vsaj na ta dan, če jim že ne uspe prodreti v medije med letom.

MEDNARODNA KONFERENCA ZDIS »Primeri dobre prakse in ukrepi pri ohranjanju zaposlitve invalidov v času ekonomske krize v državah članicah FIMITIC«

mag. Andrejka Fatur Videtič

Zveza delovnih invalidov Slovenije je svoje jubilejno leto oplemenitila še z enim pomembnim dogodkom – v sodelovanju s FIMITIC je pripravila in izvedla mednarodno konferenco. V času priprav je bil namen izbrane teme predvsem v tem, da bi si po sprejeti Konvenciji OZN o pravicah invalidov države članice izmenjale izkušnje na področju dobrih praks in ukrepov pri zaposlovanju invalidov. In ker so priprave potekale že veliko časa pred

operativno izvedbo dogodka, se nam je vsem »dogodila in polno razvila ekonomska kriza«. Zanesljivo je prav ta situacija prispevala k dejstvu, da je bil odziv predavateljev dober, aktualnost teme pa je potrdilo tudi veliko število udeležencev, skupno 117: 37 iz tujine, 12 predstavnikov slovenskih strokovnih institucij, 61 brezposelnih in zaposlenih invalidov – članov Zveze delovnih invalidov Slovenije, 7 predstavnikov organizatorjev. Pred-

stavniki invalidskih organizacij so bili iz Avstrije, Albanije, Bolgarije, Bosne in Hercegovine, s Cipra, iz Češke, Hrvaške, z Irske, iz Madžarske, Poljske, Romunije, Slovaške, Španije in Švice in seveda predstavniki številnih slovenskih inštitucij, ki uresničujejo področje invalidskega varstva in zagotavljanja socialne varnosti invalidov in so nosilci stroke in njenega razvoja.

Uvodni del konference je bil namenjen slavnostnim nagovorom. V tem delu je poseben slavnostni značaj dobila konferenca s prihodom ministra za delo, družino in socialne zadeve, dr. Ivana Svetlika In še več – kljub številnim odgovornim nalogam v okviru ministrstva je imel toliko časa, da se je srečal s predstavniki delegatske konference FIMITIC, predstavniki invalidskih organizacij iz tujine in doma in prisluhnil vsem, ki so dobili priložnost, da z njim izmenjajo svoje mnenje, povedo svoje misli ali ga preprosto samo pozdravijo. V svojem slavnostnem nagovoru je poudaril pomen izbrane teme konference in nanizal številne ukrepe, s katerimi ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve uspešno ohranja zaposlenost invalidov na visokem nivoju. Pomembno je njegovo zagotovilo, da bodo tako pri nadaljnjih protikriznih ukrepih kakor tudi pri načrtovanih strukturnih spremembah upoštewane značilnosti in potrebe invalidov za ohranjanje njihovih pravic na področju socialne varnosti in nediskriminacije, vključno s področjem zaposlenosti in zaposlovanja. Predsednik Zveze delovnih invalidov Slovenije, Drago Novak, je v svojem nagovoru poudaril velik pomen konference za vsa njena prizadevanja s katerimi že veliko let vzpodbuja ustanavljanje aktivov delovnih invalidov v podjetjih oziroma v društvih delovnih invalidov. Kjer so aktivni ostali, so postali pomemben

Mag. Cveto Uršič je prejel najvišje priznanje FIMITIC-a Zlato medaljo za strokovno delo na invalidskem področju doma in tujini iz rok častne predsednice FIMITIC Marije Štiglic

način povezave med zaposlenimi invalidi in delodajalci. Opozoril je, da sedanje razmere niso naklonjene ustanavljanju novih ali oživiljenju neaktivnih. To pa je lahko priložnost, da dobijo priložnost za ustanovitev in delovanje v matičnem društvu invalidov. In nekaj ciljev je že doseženih, za nove bo prinesla nove ideje in izzive tudi vsebina same konference. Udeležence konference je nagovorila tudi častna predsednica Mednarodne organizacije FIMITIC, Marija Štiglic. Vsem je zaželela uspešno delo in se zahvalila Zvezi delovnih invalidov Slovenije, vsem sodelujočim državam in predavateljem za priložnost, da delegatska konferenca FIMITIC poteka sočasno s tako pomembnim in aktualnim strokovnim programom. Program konference je dopolnila s presenečenjem, saj je generalnemu direktorju direktorata za invalide na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, mag. Cvetu Uršiču, v imenu Mednarodne organizacije FIMITIC podelila najvišje priznanje te organizacije, Zlato medaljo za strokovne dosežke na področju invalidskega varstva.

V nadaljevanju je potekal strokovni program konference. V prvem delu sta imela prispevke domača predavatelja.

Mag. Cveto Uršič je s svojim predavanjem osvetlil področje »Zaposlovanja invalidov v času krize«. Uvodoma je poudaril zgodovinski pomen Konvencije OZN o pravicah invalidov, saj je prvi zavezujoči akt Združenih narodov s področja invalidskega varstva. Kljub temu, da ni moč deliti njenih določil na bolj ali manj pomembna, pa je opozoril na tista, ki so za invalide še posebej pomembna v času gospodarske krize, med njimi 27. člen, ki govori o zagotavljanju invalidom pravico do dela in 32. člen, ki poudarja pomembnost mednarodnega sodelovanja. V nadaljevanju je povzel nekaj splošnih ukrepov na področju zaposlovanja invalidov s programi aktivne politike zaposlovanja. S številnimi podatki je podprl ugotovitev, da se ob tem času položaj invalidov na področju njihovega zaposlovanja in zaposlenosti ne kaže kot bistveno poslabšan. Poleg protikriznih ukrepov je to stanje odraz tudi številnih ukrepov, ki jih je država sprejela za razvijanje tega zahtevnega in občutljivega področja že v preteklih letih. Kriza se je še najbolj dotaknila invalidskih podjetij in poslabšala njihovo poslovanje, žal je bil za nekatere uveden tudi stečajni postopek. Dragocena je njegova sklepna misel, da je čas krize lahko tudi priložnost za kratkoročne in dolgoročne ukrepe – tudi za državo, če naj ostane socialna, in za Odbor OZN za pravice invalidov, v katerem deluje, in bo posebno pozornost namenil uresničevanju Konvencije v času krize. Prav v imenu tega odbora se je zahvalil obema organizatorjema te konference kot pomembne-

ga prispevka k uresničevanju Konvencije – v praksi, v življenju, kjer jo invalidi potrebujejo.

Sindikat - KNSS Neodvisnost je predstavil svoj projekt Akademija KNSS, ki bo zaključen maja 2011 in v njem sodeluje tudi Zveza delovnih invalidov Slovenije. Delno ga financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov, razvojne prioritete Institucionalna in administrativna usposobljenost; prednostne usmeritve Spodbujanje razvoja nevladnih organizacij, civilnega in socialnega dialoga. Zasnovan je tako, da bi omogočil širokemu krogu sindikalnih zaupnikov poti do uporabnih znanj. Izbrane vsebine so zamišljene kot uporabne za vodenje socialnega dialoga. Torej za reševanje problemov, ki nastajajo med delodajalci in njihovimi zaposlenimi. Slonijo na analizi potreb, ki je s svojimi rezultati pokazala, da potrebujemo znanje in učinkovito mrežno podporo. Pomoč potrebujejo predvsem tisti na najnižji podjetniški ravni. Torej tisti in tam, kjer problemi nastajajo in kjer jih je potrebno reševati. Vsebina predvidenih delavnic bo tako namenjena naslednjim področjem: komuniciranju in poslovnemu pogajanju, osnovama finančnega poslovanja in ekonomije s plačnimi modeli, računalniškemu opismenjevanju, delovno pravni zakonodaji in delavskemu soupravljanju, psihičnemu nasilju na delovnem mestu ter ravnanju z invalidi v delovnem okolju. Vzporedno s temi aktivnostmi bo potekala tudi izgradnja t.i. spletno

– socialne skupnosti, dostopne vsem. Gre torej za projekt, ki je namenjen krepitevi znanje, znanje pa je moč in možnost, da probleme prerastemo z razvijanjem partnerstva med delodajalci in zaposlenimi.

Prva med tujimi predavateljci je bila Heidi Schnizer. Uvodoma je predstavila položaj invalidov v Avstriji. Med značilnostmi njihove zakonodaje bi poudarili, da invalidu zagotavlja, da ni on tisti, ki bi moral dokazovati svojo morebiti doživeto diskriminacijo temveč mora morebitni povzročitelj diskriminacije dokazati, da je nediskriminatorno. Prav tako s finančnimi ukrepi vzpodbuja delodajalce, da invalide zaposlujejo. Kot primer dobre prakse in inovativni pristop na področju zaposlovanja invalidov je predstavila delovanje organizacije ÖZIV. Njihove programske aktivnosti slonijo na izhodišču, da so invalidi in zaposleni in uporabniki. Zato so razvili programe za podjetja: kako se prilagoditi invalidu uporabniku, kako odpraviti ovire v okolju. Za invalide so razvili programe, ki posegajo na področje razvijanja zaposljivosti in zaposlitvene prožnosti, kako dobiti delo in zaposlitev obdržati. Posebej velja opozoriti na tisti del programa, ki ga izvajajo v podjetjih neposredno kot trening ali usposabljanje za pridobitev veščin kako ravnati z delavci invalidi, ki so v podjetju že zaposleni, in kako se pripraviti na zaposlitev invalida. V okviru izvajanja vodenja invalidov v zaposlitvi («coach», «coaching») se kaže njihova inovativnost v tem, da za to delo usposobijo invalide same in jim tako odprejo nove

Udeleženci iz držav članic FIMITIC-a na Mednarodni konferenci z dr. Ivanom Svetlikom, ministrom za delo, družino in socialne zadeve

zaposlitvene možnosti. Specialni program usposabljanja traja 18 mesecev, je brezplačen in prilagojen lastnostim invalida. Svoje cilje oblikujejo z namenom, da bi prispevali k izboljšanju zakonskih možnosti za invalide, vplivali na spreminjanje stališč cele družbe, podprli invalide da zaupajo v svoje sposobnosti in opolnomočili invalide, da uresničijo svojo pravico do dela.

Mary Mulryan, Irska je predstavila uspešnost delovanja organizacije People with disabilities (PwDI). Zanimivo je, da bdijo nad tem ali se uresničujeta kar 402 priporočili o položaju invalidov. Sodelujejo z ostalimi invalidskimi organizacijami, promovirajo primere dobre prakse, imajo svojega člana v vseh odborih (15 članov), na lokalni in državni ravni za uresničevanje zaposlovanja invalidov. Svojo uspešnostjo pripisujejo moči delovanja, ki jo uresničuje 400.000 invalidov. Ob uvedenem kvotnem sistemu veljajo tudi številne oblike strokovne pomoči in denarne vzpodbude, ki podpirajo delodajalce pri zaposlovanju invalidov. Zaposlovanje invalidov promovirajo z njihovimi sposobnostmi in ne invalidnostjo, posebej je poudarila pomen zaposlovanja ob uporabi e – tehnologije.

Adrienne Vecsey je predstavila položaj zaposlovanja invalidov na Madžarskem. Tudi v tej državi se trudijo za ohranjanje njihove zaposlenosti na odprtem trgu dela. Imajo različne ukrepe in zakonsko regulacijo, ki podpira zaposlovanje invalidov pri običajnih delodajalcih z denarno vzpodbudo, pri t.i. rehabilitacijskih delodajalcih, ki imajo vsaj 20 zaposlenih invalidov in v t.i. invalidskih podjetjih, ki imajo zaposlenih vsaj 50 invalidov. Posebej bi veljajo opozoriti na dokaj novo možnost, ki jo uvajajo glede na invalidovo stopnjo okvare zdravja. Velja za invalide, pri katerih so ugotovili 40 do 79 % okvaro zdravja. Tej skupini invalidov ponudijo rehabilitacijsko nadomestilo za dobo 3 let kot vzpodbudo da ostanejo vključeni v delo. In višina rehabilitacijskega nadomestila je višja kot pa bi bila njihova invalidska pokojnina, seveda v okviru pogojev, ki jih izpolnjujejo. Mnenje o stopnji okvare zdravja, ustreznosti rehabilitacijskega programa in nadomestila poda komisija Nacionalnega inštituta medicinskih izvedencev. Člani te komisije niso le medicinski strokovnjaki temveč tudi strokovnjaki rehabilitacijske stroke. Ocena okvare zdravja namreč upošteva tudi nemedicinske lastnosti invalida in dejavnike okolja, v katerih živi in deluje.

Monika Vrablova je kot predstavnica Slovaškega združenja telesnih invalidov predstavila področje zaposlovanja invalidov državi. Zanimivo je, da so njihovi člani ne le invalidi temveč tudi njihovi starši in ostali družinski člani. Imajo programe za izobraževanje invalidov, vključno za

uporabo različne informacijsko komunikacijske tehnologije. Organizirajo izredno raznolike prostočasne aktivnosti in programe, tudi na področju kulturne dejavnosti, ki jih oblikujejo tudi sami invalidi, aktivno in na ravni meddržavnega sodelovanja. Podrobneje je predstavila delovanje programa za invalide v okviru invalidskega podjetja »AV Mobility, Ltd«. Obsega razvoj različnih področij in služb, ki so namenjen pomoči samim invalidom in njihovi zaposlitvi. Izvajajo tudi prilagajanje vozil invalidov, prodajajo vozila po dostopnejši ceni, imajo non – stop klicni center za invalide. Generalni partner v navedenem projektu je KIA Sales Slovakia, ki zagotavlja prilagojeno vozilo, simulator in prodajo vozil invalidom po nižji ceni. Uspeli so pridobiti še 9 ostalih partnerjev različnih dejavnosti, 4 medijske hiše in številne partnerske organizacije in inštitucije.

Maria Tussy je predstavila izkušnjo Španije, kako ohranja zaposlenost invalidov ob gospodarski krizi. Tudi v Španiji je kriza prizadela specialne zaposlitvene centre in centre socialne ekonomije. Manjše zaposlovanje invalidov se kaže predvsem v privatnem sektorju. Država izvaja običajne in posebne ukrepe za izboljšanje zaposlovanja invalidov, usmerjena je v porabo sredstev evropskih socialnih skladov in v oblikuje posebne državne denarne sklade. Ob vsem tem poudari, da ni dovolj krepiti ekonomsko rast kot pogoj za zaposlitev invalidom temveč morajo potekati aktivnosti za izboljševanje socialne politike in njene konsolidacije.

Malgorzata Koter-Morgowska je bila predstavnica Poljske Federacije organizacij telesnih invalidov. Področje zaposlovanja invalidov sloni na delovno pravni zakonodaji, imajo zakon o vzpodbujanju zaposlovanja ter zakon o poklicni in socialni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Kvotni sistem s 6 % deležem zaposlenih invalidov naj bil ključen za ohranjanje zaposlenosti invalidov. Iz tako nastalega fonda poteka financiranje različnih prilagoditev zaposlenosti invalidov. Opredeljeno je, da srednje težki in težki invalidi ne smejo delati več kot 8 ur, ne smejo delati ponoči, možno je da delajo samo 7 ur in imajo 15. minut odmora več, tudi lahko 10 dni dopusta več. Delodajalci lahko pridobijo denarno pomoč za prilagajanje delovnega mesta, znižanje stroškov socialnega zavarovanja, mesečno nadomestilo za manjšo učinkovitost delavca invalida. Imajo invalidska podjetja, v katerih je vsaj 40 % delavcev invalidov. Imajo podjetja, ki bi bila lahko podobna našim zaposlitvenim centrom, v katerih je najmanj 70 % zaposlenih delavcev invalidov z resno invalidnostjo. Nedavno so dobili nove spremembe: zmanjšali so razlike v višini olajšav za invalidske podjetja

---

in ona na odprtem trgu dela, obseg financiranja/vzpodbud je odvisen od stopnje invalidnosti, nadomestilo datjev za zaposlene, ki podpirajo pri zaposlitvi/delu invalida, tudi invalidi prijavljeni kot iskalci zaposlitve lahko koristijo program aktivne politike zaposlovanja. Imajo nacionalno strategijo zaposlovanja invalidov 2007 do 2013. Usmerjena je k invalidom, k delodajalcem, v promocijo novih oblik zaposlovanja npr. e – delo, uvajanje individualnega načrta aktivacije. S koriščenjem evropskih sredstev vodijo številne medijske kampanje za zaposlovanje invalidov, za nove oblike samozaposlovanja – socialne kooperative.

Kljub izredno zgoščenim temam in številnim prispevkom, so udeleženci v polnem številu spremljali konferenco do njenega zaključka. Žal ob enodnevem dogodku praviloma zmanjka časa za obširnejšo razpravo. V svojem obsegu je pokazala, da izmenjava informacij in izkušenj poteka in da so vzpostavljene povezave za nadaljnje sodelovanje.

Organizatorja sta pripravila tudi **zaključke konference** z namenom, da postanejo stalna smernica za razvijanje področja zaposlovanja invalidov in izmenjavo dobrih praks na tem področju, tudi z mednarodnim sodelovanjem:

- povezovanje invalidskih organizacij na mednarodni ravni je pomembno (za prenos informacij, skupno nastopanje, prikaze primerov dobre prakse) za skupno delovanje na področju invalidskega varstva;
- iz predstavljenih primerov dobrih praks iz držav Av-

strije, Irske, Madžarske, Poljske, Slovaške in Španije je razvidno, da obstajajo možnosti za razvijanje ohranitve zaposlitve invalidov;

- s prikazanimi primeri dobre prakse prikazujemo izvajanje Konvencije OZN o pravicah invalidov;
- usmeriti moramo vse aktivnosti za preprečevanje diskriminacije invalidov;
- sedanji trenutek je čas za aktiviranje invalidov, da sprejmejo/izberejo aktivno vlogo (da vidijo invalidnost kot priložnost) pri ohranjanju zaposlitve oziroma pri iskanju zaposlitve;
- invalidske organizacije, druge nevladne organizacije, institucije, Vlada – vsi moramo motivirati (okrepiti) delodajalce kot partnerje v skupnem procesu reševanja ekonomsko-gospodarske krize;
- invalide je potrebno »opolnomočiti«, usposablјati, izobraževati, in ne odpuščati;
- Zveza delovnih invalidov Slovenije in FIMITIC sta z današnjo konferenco prispevala svoj prispevek k aktivnemu sodelovanju vseh pri zaposlovanju invalidov v času ekonomsko-gospodarske krize;
- prvi pogoj za spremembo ravnanj, tudi na področju zaposlovanja invalidov, je prepoznavanje potreb invalidov na eni strani in prepoznavanje sposobnosti invalidov na drugi strani, torej ne le tistega, kar invalidi potrebujejo za enakopravno vključevanje v delo in življenje, ampak tudi in predvsem tistega, kar invalidi s svojim delom lahko ponudijo sebi, svoji družini in širšemu družbenemu okolju.

STARANJE IN INVALIDNOST – SPODBUJANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC INVALIDOV IN STAREJŠIH

mag. Tanja Hočevar

Slovenije je v okviru predsedovanja Odboru ministrov Sveta Evrope v obdobju od 12. do 18. novembra 2009 med prednostne naloge uvrstila tudi »oblikovanje ljudem bolj prijazne in vključujoče Evrope.«

Slovenija je aprila 2008 ratificirala Konvencijo OZN o pravicah invalidov. Zato je še posebej zavezana informiranju, ozaveščanju in izobraževanju ter boju »proti stereotipom, predsodkom in škodljivim ravn-

njem v zvezi z invalidi na vseh področjih življenja, tudi s tistimi, povezanimi s spolom in starostjo« (8. člen Konvencije).

V naslednjih letih bo eno izmed ključnih meril za ocenjevanje uresničevanja človekovih pravic v evropskih družbah, kako zagotavljajo starejšim in invalidom socialno vključevanje, neodvisno življenje oziroma večjo kakovost življenja. Ena izmed skupin,

ki so bile v tej luči v preteklosti spregledane, so tudi starejši invalidi.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je v sodelovanju s Svetom Evrope organiziralo konferenco »Staranje in invalidnost - Spodbujanje človekovih pravic invalidov in starejših«, ki se je odvijala 26. in 27. oktobra 2009 v Portorožu.

Namen konference je bil seznaniti strokovno in splošno slovensko javnost na temo pravic starejših invalidov ter zlasti pravic do zaščite pred nasiljem; podpora prizadevanjem slovenskim in mednarodnim akterjem za varstvo pravic starejših invalidov; seznanitev slovenske javnosti s priporočilom Sveta Evrope CM/Rec (2009) 6 »Staranje in invalidnost v 21. stoletju: trajnostni okviri za boljšo kakovost življenja v vključujoči družbi« in poročilom Sveta Evrope »Krepitev pravic starajočih se in starejših invalidov: Evropski vidik« ter izmenjava primerov dobre prakse z obravnavanega področja.

Udeleženci konference so bili vladni in nevladni strokovnjaki, nosilci odločanja s področja invalidnosti iz držav članic in opazovalk Sveta Evrope, predstavniki različnih mednarodnih in slovenskih invalidskih in drugih organizacij; predstavniki organizacij starejših in organizacij za starejše; predstavniki organov in odborov Sveta Evrope in akademskega sveta.

Nagovore in pozdrave so izrekli: dr. Ivan SVETLIK, minister za delo, družino in socialne zadeve, Slovenija; Lokman AYVA iz Parlamentarne skupščine Sveta Evrope; Pekka TUOMINEN iz Evropskega invalidskega foruma; Boris ŠUŠTARŠIČ, predsednik Nacionalnega sveta in-

validskih organizacij Slovenije in dr. Mateja KOŽUH NOVAK, predsednica Zveze društev upokojujencev Slovenije.

Uvodna predavanja so imeli: prof. Brian MUNDAY iz Združenega kraljestva z naslovom »Starajoči se in starejši invalidi – krepitev pavic in socialnih storitev«, ki je splošno predstavil poročila in priporočila Odbora strokovnjakov za staranje in ljudi z invalidnostjo in starejših invalidov.

Eva LISSKAR – DAHLGREN s Švedske je spregovorila o nadaljevanju dejavnosti švedske konference – delavnice o staranju in invalidnosti, z naslovom: »Starost in invalidnost z vidika življenjskega kroga – nekatere politične posledice«.

Predstavniki Evropskega invalidskega foruma, Pekka TOOMINEN je podal nadaljevanje dejavnosti graške konference »Graška deklaracija o invalidnosti in staranju«.

Nadaljevanje dejavnosti konference v Barceloni o povezanju znanja je nanizal Luk ZELDERLOO iz Evropske zveze izvajalcev storitev za invalide.

Izkušnje Evropske unije pa je predstavil Johan TEN GEUZENDAM iz generalnega direktorata za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti pri Evropski komisiji.

V popoldanskem delu so se odvijale tri vzporedne delavnice:

1. delavnica:

- **»Dostopnost«**, v kateri sta bili dve uvodni predavanji: **Pravice invalidov do dostopa brez ovir** (dr. Boštjan Kerbler, Urbanistični inštitut Republike Slovenije) in **Starejši bolniki z okvarami vida – izključeni iz družbe?** (Barbara Čufer, Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije).

Predavanje Donate Vivanti Pagetti iz Italije

Udeleženca na konferenci mag. Tanja Hočevar, sekretarka ZDIS in Alojz Cifer

2. delavnica: »Zdravje in rehabilitacija«
  - **Kako se soočiti z izzivi izgube sluha v obdobju staranja?** (Adem Jahjefendič in Saša Rijavec Škerl, Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije)
  - **Zdravje v odnosu do rehabilitacije: Portugalske izkušnje o dopolnilnem pristopu do človekovih pravic starejših z invalidnostjo;** (Alexandra Pimenta, Nacionalni inštitut za rehabilitacijo, Portugalska)
3. delavnica: »Ustrezna življenjska raven in socialna zaščita«
  - **Starejši za višjo kakovost življenja doma** (Anka Osterman, Zveza društev upokojencev Slovenije)
  - **Občina po meri invalidov** (mag. Tanja Hočevar, Zveza delovnih invalidov Slovenije)

Naslednji dan je mag. Cveto URŠIČ kot član Odbor Združenih narodov za pravice invalidov predstavil posamezne dele Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov.

Irena LEVIČNIK je kot podpredsednica EURAG-a govorila o premislekih na poti naprej z vidika staranja.

Generalna poročevalka povzetkov razprav s priporočili je bila mag. Barbara Kopal, direktorica Inštituta Republike Slovenije za socialno varstvo.

Sklepne ugotovitve konference pa je podal Thorsten AFFLERBACH, vodja sektorja za socialno kohezijo Sveta Evrope.

FUNDACIJA ZA FINANCIRANJE INVALIDSKIH IN HUMANITARNIH ORGANIZACIJ V REPUBLIKI SLOVENIJI – VČERAJ, DANES, JUTRI

Miran Krajnc, predsednik Sveta Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji

Financiranje invalidskih, pa tudi humanitarnih organizacij, je bilo urejeno že v nekdanji Jugoslaviji. V Republiki Sloveniji pa se je ta sistem preoblikoval in konceptualno spremenil prav v takšnega, kakršnega poznamo zadnjih deset let. Torej ni več Loterijskega sveta, ki je za te namene opravljal razdeljevanje sredstev od leta 1973, pač pa imamo novo distribucijsko inštitucijo, še najbolj znano pod imenom FIHO. Tako je po večletnem razpravljanju v Državnem zboru Republike Slovenije, na pobudo Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije, bila ustanovljena Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji s spremljajočimi zakonskimi dokumenti. Štejemo, da predstavlja Zakon o lastninskem preoblikovanju Loterije Slovenije pravno podlago za ustanovitev fundacije. Loterija Slovenije se je preoblikovala v delniško družbo, v kateri ima naša fundacija 40% navdanih imenskih delnic in prav toliko glasov pri odločanju o delitvi sredstev in o nadaljnjih usmeritvah. Naše delovanje poteka pod nadzorom Državnega zbora Republike Slovenije, ki mu enkrat letno predložimo poročilo o delu in

finančnem poslovanju za preteklo koledarsko leto. Tako se vsi zainteresirani lahko prepričajo o preglednosti

Iz praznovanja 10. obletnice delovanja FIHO, 7.2.2008. Na levi sedanjí predsednik Sveta FIHO, Miran Krajnc in desno tedanjí predsednik Sveta FIHO, Janko Kušar

---

poslovanja in možnosti sledenja dodeljenega denarja invalidskim in humanitarnim organizacijam. Omenjene organizacije posredujejo na temelju letnega razpisa svoje finančno vrednotene delovne programe, ki jih organi FIHO na podlagi Pravilnika o merilih in pogojih za uporabo sredstev FIHO ocenijo in ustrezno podprejo. Pri tem se upoštevajo splošna skupna merila, ki upoštevajo vidike racionalnosti, smotrnosti, učinkovitosti, ekonomičnosti ter vzajemnosti in solidarnosti. Nato so še selektivna merila, kot je programsko pokrivanje območja RS, upoštevanje nacionalnih programov pri predlaganih projektih, in drugo.

Pri dodelitvi finančnih sredstev za posamezne invalidske in humanitarne organizacije se upoštevajo številna merila, značilna za izvajanje socialnih programov in storitev tako za invalidske kot humanitarne organizacije.

Delitveno razmerje za uporabo sredstev FIHO med invalidskimi in humanitarnimi organizacijami se je od leta 2005 ustalilo pri 65% deležu za invalidske in 35% deležu za humanitarne organizacije. Omeniti še velja, da se za delovanje FIHO namenja 3%, nerazporejena rezervna sredstva pa znašajo 1%. Oblikovana sredstva za invalid-

ske in humanitarne organizacije se posebej razdelijo v razmerju najmanj 75% za financiranje oz. sofinanciranje posebnih socialnih programov in storitev ter delovanje organizacij, največ 25% sredstev za naložbe v osnovna sredstva in njihovo vzdrževanje.

Lahko rečem, da je razvojna pot fundacije vzpenjajoča tako po sredstvih, kot tudi po številu prejemnic denarja. Finančna sredstva FIHO so v marsikateri organizaciji temeljni vir dohodka in pglavitni razlog, da se je ta del civilne družbe razvijal pospešeno. To nam je omogočilo, da smo kot uporabniki postali vidnejši in prodornejši pri odločanju o nas samih v slovenski družbi. Prav je, da se sčasoma bolj zavemo svoje vloge, ki jo končno definira Konvencija OZN o pravicah invalidov. Razumimo Fundacijo za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij kot inštitucijo civilne družbe, ki v svoji instrumentalizaciji služi delovanju organizacij ter jim pomaga pri oblikovanju in uresničevanju strateških usmeritev in ciljev. Zato spoštujemo poslanstvo fundacije in o njeni neobhodnosti dosežimo najširši javni družbeni konsenz.

DIREKTORAT ZA INVALIDE V LETU 2009

mag. Cveto Uršič, generalni direktor Direktorata za invalide Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve

Direktorat za invalide je bil ustanovljen z namenom, da z oblikovanjem, uresničevanjem in nadzorom politik, predpisov in ukrepov prispeva k večji kvaliteti življenja invalidov, zmanjševanju diskriminacije zaradi invalidnosti, enakosti možnosti in večji ozaveščenosti družbe o pravicah invalidov.

Naša vizija je, da

- je politika invalidskega varstva v Sloveniji primerljiva z drugimi razvitimi evropskimi državami;
- je politika invalidskega varstva primer dobre prakse uresničevanja Konvencije OZN o pravicah invalidov;
- končno, smo direktorat, ki ga zaradi kakovosti dela, učinkovitosti in sodelovanja spoštujejo invalidi, strokovni delavci pa želijo delati v njem.

Direktorat ima specifične naloge, ob tem pa tudi odgovornost medresorskega usklajevanja oziroma usklajevanja z invalidskimi organizacijami. Tako je Direktorat od-

govoren za izvajanje predpisov, ki se nanašajo na:

- zaposlovanje invalidov,
- invalidske organizacije,
- slovenski znakovni jezik.

Ob tem pa še za izvajanje ter usklajevanje med resorji in z invalidskimi organizacijami:

- Akcijski program za invalide 2007 – 2013,
- Konvencija OZN o pravicah invalidov,
- program »Dostopna Slovenija«,
- Svet Vlade Republike Slovenije za invalide.

Poleg nalog vezanih na izvajanje že sprejetih predpisov in programov pa smo v letu 2009 tudi pripravljali predpise in ukrepe s področja enakih možnosti za invalide, osebne asistencije, staranja in invalidnosti, dostopnosti informacij za osebe z okvaro sluha, ipd.

Mednarodna dejavnost

Direktorat za invalide je na mednarodni ravni, tako kot pretekla leta, aktivno sodeloval na nivoju Evropske unije, Združenih narodov in Sveta Evrope.

Med v javnosti bolj opaženimi aktivnostmi velja predstaviti mednarodno konferenco 'Staranje in invalidnost – Spodbujanje človekovih pravic invalidov in starejših'. Slovenija je letos med 12. majem in 18. novembrom predsedovala Odboru ministrov - to je organ odločanja - Sveta Evrope. Slovenija je postala članica Sveta Evrope leta 1993 in je tokrat predsedovala prvič. Med prioritetskimi temami našega predsedovanja je bilo tudi oblikovanje ljudem bolj prijazne in vključujoče Evrope. Prav gotovo so starejši in invalidi, posebej pa še starejši invalidi, skupine, ki jim je v okviru te tematike potrebno nameniti posebno pozornost. Staranje prebivalstva Evrope namreč zavzema pomembno mesto v nacionalnih politikah vseh evropskih držav. Vsaka evropska država skuša po najboljših močeh odgovoriti na izzive staranja prebivalstva, z zagotovitvijo ustreznih pogojev ter s konkretnimi politikami, vključujoč vse relevantne akterje. Smisel konference je bil zato globlje razumevanje vseh vprašanj in boljši uvid v pomembne dejavnike, ki vplivajo na kvaliteto življenja starejših invalidov. Slovenija s prihajajočo zakonodajo sledi priporočilom, ki so bila oblikovana tudi na tej konferenci. To velja predvsem za načrtovani zakon o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo, zakon o osebni asistenci za invalide in s pričakovanimi spremembami na področju malega dela. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve bo, tudi na podlagi spoznanj s te konference, pripravilo dopolnitve Akcijskega programa za invalide 2007 - 2013.

Področje zaposlovanja invalidov

Na mednarodni konferenci o zaposlovanju invalidov v času krize, ki sta jo letos jeseni organizirala Zveza delovnih invalidov Slovenije in FIMITIC, sem v svojem predavanju poudaril, da se svet sooča z največjo finančno in gospodarsko krizo v zadnjih desetletjih in da ta kriza pomembno vpliva na delovanje socialne države, kar pomeni tudi na zaposlitvene možnosti invalidov. Seveda pa je, kot je poudaril minister Svetlik na konferenci julija letos ob predstavitvi poročila OECD 'Ekonomski pregled Slovenije 2009', kriza tudi »test človečnosti in medgeneracijske solidarnosti zlasti v družbah, ki se starajo... Kriza je priložnost, da na novo pretehtamo vrednote in nadaljujemo že začeto modernizacijo sistema socialne varnosti in

sistema zaposlovanja... ki bodo prinesle pozitivne učinke na dolgi rok, obenem pa s kratkoročnimi ukrepi ublažiti posledice gospodarske in finančne krize, ki so najbolj prizadele socialno najšibkejši sloj.«

Podatki o zaposlovanju invalidov v letu 2009 vsekakor potrjujejo tezo, da se položaj invalidov v Sloveniji v času krize poslabšuje! Tako se je število vseh brezposelnih v Sloveniji v obdobju oktober 2008 – oktober 2009 povečalo za 51%, število brezposelnih invalidov pa za 19%. Zanimiv je tudi podatek, da se je v prvih desetih mesecih letos zaposlilo skupaj 1380 brezposelnih invalidov – kar je za 10% - 15% manj kot v istem obdobju v letih 2006, 2007 ali 2008. Končno, po podatkih Sklada RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov, ostaja delež zaposlenih invalidov med vsemi zaposlenimi stabilen tudi letos in se giblje med 3,9 in 4% - kar je enako kot pretekla leta. Za realno oceno pa je k tem podatkom treba dodati tudi število vlog poslanih Komisiji za ugotovitev podlage za odpoved pogodbe o zaposlitvi. Število teh predlogov se je letos, v primerjavi s preteklimi leti, močno povečalo, kar za dobro polovico (indeks 155). Tudi podatki Zavoda invalidskih podjetij Slovenije (ZIPS) potrjujejo hipotezo, da kriza ni zaobšla Slovenije. Na seji Sveta Vlade RS za invalide je ZIPS pojasnil, da se je zaradi posledic finančne in gospodarske krize v zadnjih mesecih leta 2008 in v prvih mesecih leta 2009 poslovanje invalidskih podjetij poslabšalo. V invalidskih podjetjih je prišlo do zmanjšanja naročil povprečno za 20-30 %. Večje število invalidskih podjetij je prešlo na subvencioniran skrajšani delovni čas. V nekaterih invalidskih podjetjih pa je bil že uveden stečajni postopek oziroma je bil zaključen postopek likvidacije (med njimi so tudi Muralist, IUV Vrhnika, Elcroj – IP, Nolik VIO).

Ob tem velja poudariti, da ministrstvo pripravlja dopolnitve Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov s katerimi želimo zakon uskladiti z EU zakonodajo in dopolniti druge določbe, za katere se je tekom njihove uporabe in z evalviranjem pokazalo, da so potrebne spremembe in dopolnitve. To bo pripomoglo k večji učinkovitosti zakona, njegovi lažji uporabi in prav tako k poenostavljanju postopkov za uporabnike.

Ustanovitev Klicnega centra za gluhe

Gluhi in naglušni ljudje so zaradi svoje nevidne invalidnosti ena izmed bolj diskriminiranih skupin invalidov. Zato so države, kot je zapisano tudi v Konvenciji OZN o pravicah invalidov, zavezane sprejeti vse potrebne ukrepe, s katerimi gluhim in naglušnim zagotovijo dostop do informa-

---

cij in komunikacij. Na ministrstvu smo na pobudo Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije pristopili k izvedbi projekta Klicni center za gluhe, katerega namen je gluhim osebam omogočiti komuniciranje in pridobivanje informacij v njim prilagojeni tehniki s področja državnih organov, organov lokalne samouprave, izvajalcev javnih pooblastil in izvajalcev javnih služb ter storitev javnega značaja in storitev Halo – uprave. Izvedbo eksperimentalnega projekta smo zaupali – v okviru njegovih javnih pooblastil - Zavodu Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik, ki je v ta namen razvil spletno aplikacijo, preko katere gluhe osebe zlahka vzpostavijo stik s posameznimi institucijami in opravijo osnovne komunikacije, ki jih slišče osebe sicer opravljamo po telefonu. V državi podobnega projekta, po katerem bi se lahko zgledovali, ni, zato so na Zavodu morali biti zelo inovativni in tudi iznajdljivi, saj sedaj ponujene tehnične rešitve uporabe javno dostopnih telefonskih storitev niso dostopne gluhim osebam in je aplikacija v celoti plod domačega znanja. Pri snovanju projekta so izhajali predvsem iz potreb uporabnika, saj bo uporabnik komuniciral s tolmačem po vseh, ta trenutek razpoložljivih kanalih: video klic preko UMTS telefona, video klic preko spletnega mesta, SMS, elektronska pošta, pisni pogovor v živo in faks. Klicni center je na voljo gluhim osebam 24 ur na dan vse dni v letu, kar je velik prispevek k dvigu kakovosti življenja gluhih in naglušnih oseb. Storitve opravljajo tolmači slovenskega znakovnega jezika. Po zadnjih podatkih je registriranih 214 uporabnikov, vsak dan pa je povprečno 12 klicev.

SKLEP

Lani sem v sklepnih mislih zapisal, da se je Slovenija z ratifikacijo Konvencije OZN o pravicah invalidov še bolj zavezala, da bo gradila invalidsko politiko, ki temelji na človekovih pravicah in nadaljeval, da to pomeni tudi, da bodo v prihodnje Vlada in ministrstva morala še tesneje sodelovati pri oblikovanju in sprejemanju dokumentov z reprezentativnimi invalidskimi organizacijami. Vse leto smo na Direktoratu za invalide tesno sodelovali z invalidskimi organizacijami in upoštevali njihove predloge in priporočila. Klicni center za gluhe je tak primer dobre prakse sodelovanja med invalidi, stroko in državo!

Na Direktoratu za invalide smo v letu 2009 veliko časa in pozornosti namenili tudi pripravi Zakona o izenačevanju možnosti invalidov, za katerega načrtujemo, da bo decembra v javni razpravi. Vzoredno s pripravo Zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo pišemo Zakon o osebni asistenci za invalide. Začenjamo aktivnosti na modernizaciji zakona o družbenem varstvu in končno, prvi koraki so bili narejeni tudi na modernizaciji pokojninskega in invalidskega sistema. To pomeni, da bo leto 2010 izjemno pomembno za vse nas – poročilo o delu v tem letu pa, upajmo, obsežno! Končno, zato smo vsi – mi na ministrstvu, strokovnjaki in invalidi povezani v invalidske organizacije tu – da **»ustvarjamo pogoje za neodvisno življenje invalidov«**, kar je tudi geslo letošnjega mednarodnega dneva invalidov.

RAZVOJNI CENTER ZA ZAPOSLOTIVENO REHABILITACIJO

(program dela v letu 2009)

mag. Aleksandra Tabaj

Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije – Soča

Razvojni center za zaposlitveno rehabilitacijo

Razvojni center za zaposlitveno rehabilitacijo opravlja naloge, določene z Zakonom o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov.

Program dela Razvojnega centra za zaposlitveno rehabilitacijo je pripravljen na podlagi zakona, ki opredeljuje naslednje naloge:

- Usklajuje in koordinira strokovni razvoj na področju zaposlitvene rehabilitacije,
- Pripravlja standarde storitev zaposlitvene rehabilitacije,
- Pripravlja standarde usposabljanj in znanj za strokovne delavce in izvajalce zaposlitvene rehabilitacije,

- Opravlja raziskovalno delo in druge naloge na podlagi letnega programa dela.

Program dela za leto 2009 je oblikovan na podlagi naših preteklih izkušenj, dodali pa smo nekatere nove predloge, v skladu s strokovnimi smernicami razvoja zaposlitvene rehabilitacije in na podlagi večletnih izkušenj pri izvajanju nalog Inštituta za rehabilitacijo.

- Pri izvajanju nalog Razvojnega centra v letu 2009 smo se odločili, da pozornost posvetimo celovitemu pristopu in povezavi zaposlitvene rehabilitacije z vsemi ostalimi ukrepi in vzpodbudami pri zaposlovanju invalidov, v okviru Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Sodimo namreč, da je za uspešno uveljavljanje procesa zaposlitvene rehabilitacije potrebna celovita obravnava in sistemski pristop pri zaposlovanju invalidov, ustrezna povezava z vsemi ostalimi ukrepi ter nosilci oz. deležniki – izvajalci zaposlitvene rehabilitacije, delodajalci, institucijami na trgu dela in z vidika uporabnikov. Prav povezava vseh nosilcev oz. deležnikov je prioriteta v našem programu. Eden od najpomembnejših deležnikov pa so delodajalci in temu bomo posvetili posebno pozornost.
- Druga horizontalna prioriteta, ki smo jo načrtali v vseh nalogah, je poudarek na kakovosti izvajanja zaposlitvene rehabilitacije.
- Leto 2009 je zaznamovano tudi s širšimi družbenimi in gospodarskimi spremembami, ki jih prinašajo gospodarska gibanja in vplivajo tudi na področje zaposlovanja invalidov. Ker je zaposlitvena rehabilitacija v prvi vrsti namenjena zaposlovanju invalidov, bodo nastale krizne razmere neposredno vplivale tudi na gibanje brezposelnosti invalidov. Zato smo eno od nalog posvetili kriznim razmeram v Sloveniji.

Strokovni delavci Univerzitetnega rehabilitacijskega inštituta Republike Slovenije – Soča smo pri izvajanju programa dela Razvojnega centra sodelovali z izvajalci zaposlitvene rehabilitacije in drugimi strokovnimi delavci, v za to namenjenih enajstih ad hoc delovnih skupinah. Pri izvajanju nalog usklajevanja in koordinacije strokovnega razvoja na področju zaposlitvene rehabilitacije smo se povezovali tudi mednarodno v referenčnih organizacijah, kar doprinaša k razširjanju strokovnih znanj iz mednarodnega prostora na področje slovenske zaposlitvene rehabilitacije. Za mednarodno sodelovanje smo pridobili evropska sredstva iz programa Mobilnost (Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja) ter organizirali strokovni ekskurziji v Veliko Britanijo (London) in Francijo (Lille in Calais), ki se ju je

udeležilo 24 strokovnih delavcev. Na strokovnih ekskurzijah smo si ogledali sisteme zaposlitvene rehabilitacije ter programe poklicnega usposabljanja in izobraževanja, v katerih angleški in francoski strokovni delavci delajo na področju zaposlovanja invalidov.

V naših delovnih skupinah sodeluje približno 50 zunanjih sodelavcev – strokovnjakov z referencami na področju zaposlovanja in invalidskega varstva: predstavnikov izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije, delodajalcev, Zavoda za zaposlovanje, Združenja izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije in drugih strokovnih organizacij.

Usklajevanje in koordinacijo strokovnega razvoja na področju zaposlitvene rehabilitacije smo uresničevali s sodelovanjem Razvojnega centra pri oblikovanju in ocenjevanju politik in smernic Ministrstva za delo, družino in socialnih zadev – Direktorata za invalide pri delu v Projektnem svetu za vprašanja usposabljanja in zaposlovanje invalidov. Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve smo tudi pomagali pri pripravi poročil, ki se nanašajo na usposabljanje in zaposlovanje invalidov.

Izhodišča za delo razvojnega centra za leto 2009 smo v mesecu januarju predstavili z uvodnim info dnevom, izvedenim v Ljubljani in Mariboru. Na tem uvodnem seminarju smo predstavili tudi delo razvojnega centra v letu 2008. Poleg izhodiščnega info dneva smo v letošnjem letu že izvedli tematska seminarja s področja socialne vključenosti in zaposlovanja v zaposlitvenih centrih (marca in aprila). V mesecu novembru bomo izvedli še seminar namenjen prilagoditvi delovnih mest, v decembru pa seminar namenjen podpornemu zaposlovanju.

Program dela razvojnega centra obsega naslednje tematske sklope oz delovne skupine:

- Zaposlitvena rehabilitacija v času družbenih sprememb – odzivanje na brezposelnost invalidov, ki jo prinašajo širše gospodarske razmere. Leto 2009 je zaznamovala kriza v gospodarstvu, kar neposredno vpliva na področje brezposelnosti invalidov. Invalidi so pogosto zadnji, ki pridobijo delo in zaposlitev in med prvimi, ki ga lahko izgubijo. Cilj naloge je proučiti, kakšne možnosti ima zaposlitvena rehabilitacija v nastalih razmerah krize – kako je mogoče z ukrepi zaposlitvene rehabilitacije in zaposlovanja invalidov podpirati obstoječe politike ohranjanja delovnih mest oz. povečevati možnosti invalidov za zaposlitev. Naloga je zasnovana na medinstitucionalnem sodelovanju institucij na trgu dela in predstavnikov delodajalcev. Pri izvedbi te naloge smo uporabili zaključke in izkušnje, ki smo jih pridobili pri nalogi »Analiza izvajanja 102.-105. člena Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju v povezavi z ukrepi za spodbujanje zaposlovanja invalidov«. Eden od pomembnih vidikov je preprečevanje odpuščanja (npr. z ukrepi kot so svetovanje in strokovna pomoč delodajalcem, denarne vzpodbude ipd.), drugi pa različne oblike intenzivnih koncentriranih obravnav. Naloga je bila zaključena 30.3.2009.

Zaposlitvena rehabilitacija in delo z delodajalci: cilj naloge je vzpodbujanje in osveščanje delodajalcev o možnostih, ki jih prinaša zaposlitvena rehabilitacija in vsi zakonsko opredeljeni ukrepi za brezposelne invalide. Naloga je nadaljevanje naloge iz leta 2008, ki je opredelila smernice za delodajalce na podlagi dokumenta Mednarodne organizacije dela, iz leta 2002. V nalogo bomo vključili izkušnje in dobre prakse držav članic Evropske

unije. V to nalogo bo vključena tudi evalvacija sodelovanja izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije, ki so jo v skladu s Standardi storitev zaposlitvene rehabilitacije dolžni pripraviti vsi izvajalci, podatke pa posredovati Univerzitetnemu rehabilitacijskemu inštitutu Republike Slovenije – Soča, ki oblikuje in posreduje skupno poročilo Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, Direktoratu za invalide. Rok izvedbe naloge je 31.12.2009.

- Evalvacija izhodov po zaključeni zaposlitveni rehabilitaciji, ki jo pripravijo vsi izvajalci. Evalvacija se pripravi na letni ravni, v sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje, na osnovi vprašalnika za izvajalca zaposlitvene rehabilitacije in napotitelja. Vsak izvajalec je v skladu s Standardi storitev zaposlitvene rehabilitacije dolžan spremljati in enkrat letno (najkasneje do 31.3. za preteklo leto) poročati o izhodih iz zaposlitvene rehabilitacije. V skladu z Zakonom o zaposlitveni rehabilitaciji (člen 33 - ocena zaposlitvenih možnosti) so opredeljeni naslednji izhodi: zaposlitev v običajnem delovnem okolju, v podporni ali zaščitni zaposlitvi ter nezaposljivost in izhod v programe socialne vključenosti. Pri izhodih v običajno delovno okolje gre lahko tudi za nadaljnje vključevanje v programe aktivne politike zaposlovanja, programe Evropskega socialnega sklada ipd. Namen evalvacije je na kvantitativni in kvalitativni ravni opredeliti možnosti invalidov ter preveriti učinkovitost izvajanja zaposlitvene rehabilitacije glede na doseženo raven izhodov, tudi s primeri dobre prakse pri izhodih. Evalvacija izhodov bo upoštevala tudi individualne značilnosti populacije invalidov: vrsta in stopnja invalidnosti, starost, spol, dosežena stopnja izobrazbe in delovne izkušnje. Naloga bo zajela tudi podatke o vključitvah v programe socialne vključenosti na ravni systemske evalvacije in podatke o zaposlitvenih centrih, kot nadaljevanje nalog iz prejšnjih let. Rok izvedbe naloge je 31.11.2009.

- Evalvacija zaposlitvene rehabilitacije v povezavi s podpornim zaposlovanjem: Naloga je neposredno nadaljevanje naloge v letu 2008 – Oblikovanje modela podporne zaposlitve. V praksi so podporne zaposlitve še vedno redki izhod iz zaposlitvene rehabilitacije, problematično je tudi plačilo podpornih storitev, čeprav zakon velja že od leta 2004. Evalvacija je namenjena promoviranju podpornega zaposlovanja invalidov in strokovnemu osveščanju timov in delodajalcev. V okviru naloge bodo predlagane tudi strokovne podlage, ki bodo urejale postopke podporne zaposlitve tako na ravni izvajalca storitev, delodajalca in Sklada RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov.

Rok izvedbe naloge: 31.12.2009.

- Evalvacija zaposlitvene rehabilitacije v povezavi z vzpodbudami za zaposlovanje invalidov: Naloga je ugotovila stanje in problematiko pri naslednjih ukrepih po Zakonu o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov: subvencije plač invalidom, plačilo stroškov prilagoditve delovnih mest in sredstev za delo, plačilo stroškov v podpornem zaposlovanju, oprostitvev plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje zaposlenih invalidov, nagrade za preseganje kvote, letne nagrade delodajalcem za dobro prakso na področju zaposlovanja invalidom ter drugim razvojnim vzpodbudam. Glede na to, da je v letošnjem programu dela Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve predvidena tudi sprememba Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov, se je naloga posvetila tudi spremembam zakona na področju vzpodbud, v povezavi z zaposlitveno rehabilitacijo. Rok izvedbe naloge: 31.3.2009.
- Informacijski sistem na področju zaposlitvene rehabilitacije: naloga, ki je zasnovana na nalogi iz leta 2008 s končnim rokom izdelave naloge do 31.12.2009, bo nadgradila informacijski sistem v smislu medinstitucionalne povezave podatkov. Obstoječi sistem Zavoda za zaposlovanje bomo nadgradili s povezavo z izvajalci zaposlitvene rehabilitacije, na nivoju zajema splošnih podatkov (inputi in outputi) ter individualnega zajema podatkov (individualni rehabilitacijski načrt – vnos podatkov izvajalcev v aplikacijo Zavoda za zaposlovanje). Rok izvedbe naloge: 31.12.2009
- V letu 2009 načrtovana naloga »Standardi storitev zaposlitvene rehabilitacije» se bo osredotočila na evalvacijo izvajanja standardov v praksi. Evalvacija standardov, ki jih je sprejel minister za delo, družino in socialne zadeve v letu 2006, bo preiskusila smotrnost in sprejetost izvajanja zaposlitvene rehabilitacije kot procesa, ki je zasnovan na delitvi na štirinajst različnih storitev. Izhodišče procesa zaposlitvene rehabilitacije se prične z napotovanjem Zavoda za zaposlovanje k izvajalcu zaposlitvene rehabilitacije. Naloga bo preverila obstoječa merila za napotovanje. Nalogo, ki smo jo začrtali že v letih 2007 in 2008, bomo nadgradili v letu 2009 s trendi, novelirali pa še z evalvacijo postopkov in procesov. Pripravljena bo metodologija za evalvacijo procesa zaposlitvene rehabilitacije. Pri dosedanjem delu namreč opažamo, da so poročila o izvajanju storitev pogosto preobilna, da se v določenih delih storitve lahko prekrivajo

oz., da storitve zaradi delitve ne temeljijo na celoviti obravnavi. V sodelovanju z izvajalci zaposlitvene rehabilitacije bodo oblikovana priporočila za nadaljnje oblikovanje storitev zaposlitvene rehabilitacije in kazalci kvalitete pri izvajanju storitev. Kot temeljno izhodišče bo tudi navezava zaposlitvene rehabilitacije na referenčne standarde. Izpopolnjevanje procesa in standardov zaposlitvene rehabilitacije bo potekalo v okviru nadaljevanja aktivnosti delovnih skupin iz leta 2008 na področjih: (a) standardizacije storitev zaposlitvene rehabilitacije, (b) izpopolnjevanja meril za oceno ovir in težav, (c) individualiziranega rehabilitacijskega načrta. Naloga bo vključila tudi evalvacijo izvajanja storitev. Po Standardih storitev (str. 10) je namreč vsak izvajalec dolžan izvajati evalvacijo izvajanja storitev na osnovi posebej pripravljenih vprašalnikov za uporabnike (invalide) in napotne ustanove (Zavod za zaposlovanje in Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in drugi napotitelji). Uporabniki ocenjujejo izvajanje storitev ob njihovem zaključku. Napotne ustanove ocenjujejo izvajanje storitev enkrat letno. Rok izvedbe naloge: 31.11.2009.

- Razvojni center je v letu 2007 pripravil standarde znanj za strokovne delavce in izvajalce zaposlitvene rehabilitacije, v katerih so opredeljeni naslednji moduli: A-Temeljna izhodišča zaposlitvene rehabilitacije, B-Rehabilitacijski proces, C-Specialna znanja/ Podporno zaposlovanje. V letu 2009 k standardom znanj dodajamo tudi modul D-Prilagoditev delovnih mest in sredstev za delo. Naloga bo izvedena z izhodiščnim posvetom na splošno tematiko standardov znanj in usposabljanja strokovnih delavcev ter izvajalcev in predstavivami primerov s področja izdelave načrta prilagoditve delovnega mesta in delovnega okolja ter načrta potrebne opreme in sredstev za delo. Opaža-

---

mo namreč, da se pri plačilu stroškov prilagoditve delovnega mesta in sredstev za delo pogosto pojavljajo težave pri financiranju, zato je posvet namenjen opredeljevanju potrebnih znanj za uspešno izvedbo celotnega procesa. Predstavitev bo zajemala tudi primere dobrih praks. Naloga bo opredelila tudi sprejetje standarda za oblikovanje tehnološkega procesa delovnega mesta, na katerem poteka ocenjevanje ali usposabljanje invalida in metodologijo za analizo in zdravstveno oceno delovnega mesta. Rok izvedbe naloge: 31.12.2009.

- Izvajanje koncepta primerne prilagoditve – »reasonable accomodation« po Direktivi EU 2000/78/ES in Konvenciji OZN o pravicah invalidov. Gre za nalogo, ki bo opredelila preverjanje izvajanja in oblikovanje modela primerne prilagoditve v slovenski prostor, k čemu nas zavezuje oba že veljavna mednarodna dokumenta. Neizvajanje primernih prilagoditev v praksi namreč pomeni, da dejansko prihaja do diskriminacije. Na kršitve tega koncepta je že dvakrat opozoril Varuh človekovih pravic v svojih letnih poročilih. Ocenjujemo, da je za vzpostavitev razumevanja in izvajanja koncepta potrebno pripraviti strokovne podlage. Prav tako se bo naloga opredelila do vprašanja ali je potrebno glede tega koncepta nadgraditi Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Rok izvedbe naloge: 31.12.2009.
- Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije – Soča bo v skladu z 82. členom Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov izvajal nadzor nad izvajanjem ocenjevanja doseganja delovnih rezultatov zaposlenih invalidov (storitev N). Naloga je operacionalizacija naloge, izvedene v letu 2007 – Razvijanje modela (pilotska izvedba) nadzora nad izvajanjem ocenjevanja doseganja delovnih

rezultatov zaposlenih invalidov. Naloga bo opredeljena v skladu z navodili Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, kar zadeva zaključne ugotovitve že izdelane naloge. Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije – Soča bo Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve v mesecu januarju posredoval načrt nadzorov za leto 2009. Rok izvedbe naloge: 31.12.2009.

- Analiza preverjanja porabe prispevkov po 74. členu Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov, ki se nanaša na porabo sredstev delodajalcev za invalide, ki jih delodajalci zaposlujejo nad predpisano kvoto in so na podlagi odločbe Sklada RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov oproščeni plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Sredstva delodajalci prikazujejo na posebnem kontu in jih uporabljajo za naslednje namene:
  - investicije v osnovna sredstva, ki so povezana z delom invalidov,
  - izboljšanje delovnih pogojev za invalide,
  - ohranjanje in ustvarjanje novih delovnih mest za invalide,
  - pokrivanje izpada prihodka zaradi večje bolniške odsotnosti,
  - izobraževanja in usposabljanja zaposlenih,
  - in druge razvojne namene, ki zagotavljajo večjo zaposljivost invalidov.

Preverjanja porabe sredstev pri delodajalcih so bila izvedena na podlagi programa dela nadzorov delodajalcev. Rok izvedbe naloge je bil 30. 4. 2009.

V letu 2010 načrtujemo v mesecu januarju predstavitev zaključkov nalog, na katerih bomo predstavili v letu 2009 izvedene naloge.

OHRANJANJE DELOVNE OSEBNOSTI

mag. Zdenka Wltavsky

Slovenijo je zaznamovala kriza v gospodarstvu, kar bo neposredno vplivalo tudi na področje zaposlovanja invalidov. Na področju trga dela in zaposlovanja je bilo sprejetih vrsto ukrepov za okrepitev programov aktivne politike zaposlovanja, preko katerih se želi omiliti vpliv krize.

Invalidi ostajajo še naprej ranljiva skupina, ki jo tudi v sodobno družbeno ekonomskih razmerah vse bolj ogrožata tudi tveganje, da delo izgubijo ali imajo manjše možnosti za zaposlitev. V teh težkih razmerah postaja delodajalec vse pomembnejši partner, ki ga moramo pritegniti k

sodelovanju. S tega vidika je pomembno, da delodajalci dobijo relevantne informacije o sistemu zaposlovanja invalidov, finančnih in drugih spodbudah ter pomoč pri zaposlovanju invalidov.

Vključevanje zaposlenih invalidov v programe informiranja, motiviranja, usposabljanja, predstavljajo osnovna načela doktrine dela in ključni faktor ohranjanja in uspešne poti do zaposlitve. **Zveza delovnih invalidov Slovenije** počne prav slednje, z organiziranjem **usposabljanj za aktivno življenje in delo invalidov**.

Motivacijo v kariernem razvoju lahko obravnavamo s treh vidikov:

- Osebna karierna zakladnica
- Aktivno življenje
- Moja briljantnost

V **prvem** spoznamo, kaj pomeni osebna karierna zakladnica in oblikujemo karierne cilje, naredimo karierni načrt in osebnostni profil ter raziščemo možnosti za lastno kariero.

V **drugem** delu spoznamo povezavo motivacije in aktivnega življenja. Danes imamo o starosti drugačen pogled kot je bil pri prejšnjih generacijah. Tako imenovana karierna sidra nas vodijo pri naših kariernih ciljih, s pomočjo SWOT analize pa lahko ugotovimo naše prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti na področju kariernega razvoja.

V **tretjem** delu odkrivamo »našo briljantnost«, kar pomeni, da uresničujemo svoje sanje in se zavedamo svoje edinstvenosti. Sami prevzemamo kontrolo nad svojim življenjem in poudarimo svoje prednosti.

Kaj je smisel življenja?

Na vprašanje dobimo skoraj prav toliko odgovorov kot je oseb, ki smo jih vprašali. Tri glave sile vplivajo na naše življenje: življenjski prostor, pripadnost človeškemu rodu in bitje dveh spolov. V zvezi s temi težimo: najti zaposlitev, ki nam bo omogočala preživetje (delo), najti položaj med ljudmi, da lahko sodelujemo (družba) in ohranjanje človeštva, ki je odvisno od odnosov med spoloma (spolnost).

Da bi izboljšali svoje življenje moramo narediti prvi korak in uresničiti svoje cilje. Nehamo iskati opravičila, da nimamo časa, ne denarja, da je za nas prepozno in podobno. Pomembno je, da si cilje zapišemo, pri tem preverimo stare cilje in dodamo nove. Predvsem pa moramo pozabiti na strah (pred neznanim, pred neuspehom, pred uspehom) in ukrepati. Saj vemo, dober začetek, je

pol narejenega.

Za izboljšanje svojega življenja imamo vse na dosegu roke, zato posezite, tvegajte in predvsem - odločite se. Tomasa Edisona so po 1000 opravljenih preizkusih vprašali, kaj meni o ponesrečenih preizkusih. A on je odvrnil, da noben njegov preizkus ni bil ponesrečen, ampak lekcija, ki vodi v uspeh. Tako tudi velja pregovor - na mirnem morju se ne kalijo veliki mornarji.

Ali je sedaj pravi čas, da izboljšamo svoje življenje?

Da, sedaj je čas. Ne včeraj. Ne jutri. Preteklost je minila in konec je z njo. Prihodnost je tam, kjer boste uresničili svoje sanje. Kaj pa zaskrbljenost? To je nejasen strah pred nečim, ki se še ni zgodilo. Lahko rečemo: včeraj je zgodovina, jutri je skrivnost in danes je darilo.

Da bi izboljšali svoje življenje je vse v naših rokah. Sedem korakov, ki vodi do dobrega razpoloženja: pozitivni ljudje, spodbudne knjige, motivacijski posnetki, spodbudna glasba, moč pogovora, vedite se »kakor, če bi« in naredite seznam vsega, kar vam uspeva. Presenečeni boste.

Skrivnostna formula za uspeh je torej: odločite se, kaj želite delati, odkrijete vse svoje zmožnosti in predajte se jim.

Pripravite se na vzlet. Pri tem ne pozabite: bodite to kar ste, bodite hvaležni, poenostavljajte stvari, bodite pozitivni, veselite se, prevzemite odgovornost, verjemite, bodite osredotočeni, dajajte in živite.

Usposabljanje za aktivno življenje in delo, Terme Dobrna, 17. - 18. 4. 2009

Večino svojega življenja preživimo ob delu. Škoda, da bi ves ta čas zapravili tako, da ga ne bi živeli z veseljem. Vse preveč je ljudi, ki jih njihovo delo ne osrečuje in se vsako jutro z nezadovoljstvom odpravljajo v službo. S pravilno naravnostjo lahko v vsakem delu najdemo smisel in si ga naredimo prijetnega. Z malimi zvijačami lahko vanj vnesemo nekoliko veselja, predvsem s tem, da vložimo samega sebe.

Ko se odločamo za poklic, se premalo zavedamo svojih prednosti in šibkosti ter tega, kaj bi v življenju počeli. Za ta ali oni poklic se odločimo zato, ker je preprosteje, ker so to počeli že naši starši, ker obljublja boljše možnosti za zaposlitev ali boljši zaslužek. Ne znamo takrat poslušati in zaupati svojemu notranjemu glasu, ki nam lahko pove, kaj je naše poslanstvo. Nikoli ni prepozno, da spremenimo svojo smer. Vedno je čas, da se vprašamo, kaj v resnici želimo, in da se izpopolnimo v tistih praktičnih znanjih, ki nam odpirajo pot k drugačni zaposlitvi. Morda pa smo izbrali pravo delovno področje in nismo zadovoljni s svojim delovnim okoljem. Vzrokov za tovrstno nezadovoljstvo na delovnem mestu je veliko; od nespodbudne plače do napornega šefa in neprijetnih sodelavcev, pa tudi prevelika obremenitev ali pomanjkanje izzivov.

S spodbudnim razmišljanjem in spremembo odnosa je mogoče z malimi koraki v vsako delovno okolje vnesti nekaj zadovoljstva.

Eden od razlogov za nezadovoljstvo pri delu so tudi prevelike obremenitve. Da bi prihranili pri stroških dela, je cilj večine delodajalcev zaposliti čim manj delavcev, za-

Usposabljanje za aktivno življenje in delo, Terme Radenci, 5. - 6. 6. 2009

radi česar naložijo zaposlenim več zadolžitev in odgovornosti, kot jih je mogoče opraviti v osemurnem delovniku. Sami moramo poznati svoje meje in jih postaviti tudi drugim. Nihče ne pozna vaših mehanizmov, ki lahko vplivajo na učinkovitost vašega dela. Sprejmite izziv. Uredite si svoje delo tako, da mu boste kos, čeprav vam ga nalagajo več, kot ga lahko spravite v svoj delovni dan. Z dobro organizacijo, načrtovanjem in izpopolnjevanjem nekaterih veščin si lahko marsikaj olajšamo. Če tudi to ne pomaga, morate vedno novim in novim odgovornostim, ki vam jih nalagajo, reči stop. Bodite odkriti s svojimi nadrejenimi, pogovorite se o možnih rešitvah in prosite za pomoč. Moder šef se zaveda, da je sposoben delavec kot gos, ki nosi zlata jajca. Zaradi preobremenjenosti in izčrpanosti pada delovna sposobnost, predvsem pa ustvarjalna energija, in dolgotrajno gledano to ni dobra naložba za kar največjo delovno učinkovitost. Vaše telesno in duševno zdravje je na prvem mestu. Ne pozabite na to, da si pravočasno vzamete čas za počitek in sprostitvev, da ne pregorite.

Te službe ne prenesem. Ne zaslužim dovolj denarja. V službi me ne cenijo. Sovražim svojega šefa. Ne vem, kaj bi rad počel. Tako razmišljanje ne bo pomagalo do boljšega položaja in počutja. Tisto, kar govorimo in mislimo, tisto tudi imamo. Cenite tisto, kar imate. Odprite svoje srce. Pri vsakem delu lahko najdete možnost, da prispevate tisto, kar je v vas. Če vas morda samo delo ne veseli, lahko vlagate v odnose s sodelavci. Če boste v službi ustvarili dobre medsebojne odnose, se boste zjutraj z veseljem odpravili od doma. Včasih ni toliko pomembno, kaj delate, ampak kako delate in kakšno je delovno ozračje v vašem kolektivu. Zapišite si deset stvari, ki jih imate radi pri svojem delu. Zapišite tudi majhne pozitivne stvari. Morda imate službo blizu doma, imate gibljiv delovni čas, se dobro razumete s sodelavci, morda vam ne ponuja toliko izzivov, zato pa vam pušča več časa in energije za družino in konjičke. Pomislite na službe, za katere menite, da so veliko slabše, kot je vaša. To vam bo pomagalo ceniti tisto, kar imate.

Če smo hvaležni za to, kar že imamo, temu dovolimo, da zraste.

Poskusite poiskati pri svojih sodelavcih dobre lastnosti. Zavedajte se, da to, kako se drugi vedejo, nima nič opraviti z vami. Če so vaše delovne naloge povezane z njihovimi, se poskusite uskladiti in ugotoviti, kako se lahko najboljše dopolnjujete. Ne pozabite na zabavo in sprostitvev. Vzemite si čas za skupno kavo ali malico. Včasih se je ob kavi mogoče dogovoriti celo več kot na formalnih sestankih. Počutili se boste bolj povezani. Vaše skupno

delo bo potekalo v bolj sproščenem vzdušju in v službo se boste odpravljali z večjim veseljem.

Srednja pot je vedno najboljša. Ni dobro, če nas poklic in služba zasvojita in pozabimo, da so še druge pomembne stvari, za katere moramo poskrbeti. Ne postavimo svoje družine v tretji plan, ne pozabimo na prijatelje in ne pustimo sebe na zadnjem mestu. Če nas naše delo in služba še tako veselita, si dolgotrajno ne delamo najboljših uslug, če nas posrkata vase. Navsezadnje so dobri odnosi v družini in ohranjanje prijateljskih vezi pomemben del našega življenja. Škoda je, če nam zmanjka časa in energije, da bi vanje vlagali. Predvsem pa ne pozabimo na polnjenje svojih baterij in na vlaganje vase.

Predvsem ženske v sodobnem načinu življenja, ko moramo poprijeti na različnih področjih, prevečkrat pozabimo nase in se ne zavedamo, kako pomembno je, da najprej obnovimo svoje energijske zaloge. Vzemimo si najprej čas zase, potem služimo drugim. Z zgodnjim vstajanjem lahko vedno pridobimo nekaj mirnega časa, ki je namenjen samo nam.

Če imamo občutek, da smo, še preden se začne vrvež delovnega dne, storili nekaj zase, bomo preostali del dneva z veseljem vlagali v druge. Večina delovnih mest je slabo plačana, predvsem pa ne nagrajujejo več dela in bolje opravljenega dela. Lahko le več in več prevzimate, v vašem žepu pa se to ne pozna. Če vam je denarna nagrada osnovni vir motivacije, mora biti vaš pogled usmerjen drugam. Če pričakujete, da vam bodo vaši sodelavci in nadrejeni odkrito izražali pohvalo in spoštovanje zaradi dobro opravljenega dela ali pametnih predlogov, morda tudi preveč pričakujete. Če pa vam je vir zadovoljstva dobro opravljeno delo, občutek, da z lastnimi ustvarjalnimi pristopi prispevate k izboljšavam, priložnost, da se pri tem kaj naučite in osebno napredujete – ste sami svoj motor. Tega vam nihče ne more niti dati niti vzeti. Poiščimo v svojem delu širši smisel. Mogoče je vaša sedanja služba samo vmesna postaja. Ne pozabite na dolgoročne cilje, tudi ko opravljate najbolj nepomembne in banalne naloge.

Načrtujte svoj čas, ne samo v službi, načrtujte tudi svoje druge dejavnosti. Ko pustite preteklost za seboj in imate načrt o pomembnih stvareh v prihodnosti narejen, ni več razloga za negotovost. Mirno se lahko ustavite v sedanjem trenutku in se mu posvetite. Ko smo pozorni na tisto, kar delamo v danem trenutku, se čas ustavi. V tem času lahko naredimo mnogo več in mnogo bolje, ne da bi sploh čutili napor.

Žal v večini služb nismo odvisni samo od samih sebe. Vedno se bodo našli taki, ki bodo nenapovedano vpadali v vašo pisarno, ki bodo takoj zahtevali vašo pozornost in usluge, ter taki, ki ne bodo spoštovali dogovorjenih rokov in bodo s tem omejevali vaš čas. Ne pustite se motiti. Dajte jim vedeti, kako lahko najbolje poskrbite za njihove želje. Uvedite uradne ure in napovedane obiske. Svoj čas si organizirajte tako, da načrtovanje in druga opravila, ki zahtevajo več miru in zbranosti, opravite pred tem. Tako boste bolje pripravljeni na dogodke, ki jih v tistem dnevu niste predvideli, in ne boste imeli ves čas občutka, da zapravljate čas. Čas je življenje. Je neponovljiv in nenadomestljiv. Če zapravljamo čas, zapravljamo življenje. Če pa znamo z njim ravnati, znamo izkoriščati življenje v polni meri.

Če bomo razmišljali kot drugi in delali po ustaljenih navadah, bomo težko uživali v svojem delu. Ugotovite, kaj so vaši posebni darovi in jih uporabite. Aktivirajte svojo ustvarjalnost. Preizkušajte nove metode in načine, kako spremeniti stvari na boljše. Vnesite v svoje delo in svoje delovno okolje svoj osebni slog. Občutki, da ustvarjalno vplivate na svoje delovno okolje, vam bodo dajali veliko več zadovoljstva, kot če se umaknete in kritizirate. Vaše delo lahko postane igra.

Drobni nasveti, kako uživati pri delu:

- vstajajte zgodaj in si vzemite čas najprej zase, še preden se odpravite v službo;
- negujte dobre medsebojne odnose s sodelavci – po-

Mag. Zdenka Wltavsky, predavateljica

---

skusite poiskati v njih dobre lastnosti, nesoglasja poskusite reševati odkrito, takoj ko nastanejo, še preden prerastejo v nepremostljive napetosti, ne pozabite na humor in sproščeno druženje;

- zavedajte se svojih posebnosti, pri delu izoblikujte osebni slog – ne posnemajte drugih – poiščite sebe, in to tudi bodite;
- v svojem slogu si opremite tudi svoj delovni prostor – postavite si na mizo najljubšo rožo, na steno si obešite slike in napise, ki vas spodbujajo in navdihujejo;
- z dobro organizacijo in načrtovanjem si olajšajte naporno delo;
- če vas zasipavajo z vedno več dela in odgovornosti, postavite mejo in recite ne; dolgočasno in rutinsko delo si uredite tako, da se boste z njim čim manj ukvarjali – čas, ki vam bo ostal, boste lahko uporabili

za nove ideje;

- če se samo pritožujete in kritizirate, se stvari ne bodo same od sebe obrnile na bolje – iščite rešitve – vprašajte se: kaj lahko v dani situaciji naredim, da bodo stvari boljše, da se bom počutil(a) bolje?;
- bodite pozorni na priložnosti za učenje in izpopolnjevanje, sprejmite izzive, zaupajte vase, spodbujajte se, bodite pogumni;
- upočasnite svoj korak, posvetite se temu, kar počnete v danem trenutku – ne delajte več stvari hkrati,
- med delom ne prezrite, kaj vam govori vaše telo (kako dihate, kako sedite, v kakšnem stanju so vaše mišice) – sprostite se; poravnajte hrbtenico, upočasnite dihanje in ga usmerite v trebušno prepono, sprostite mišice.

Ne pozabite. Vi imate ključ. Odklenite tisto, kar je najboljše v vas.

UMETNOST IN USTVARJALNOTERAPEVTSKI PROCESI

Evalda BIZJAK, diplomirana delovna terapevtka

*»Življenje je hvale vreden dar, ki mu ni kaj dodati ali odvzeti,
zdravje kot ekonomski sestav pa je urejen dom,
kjer so v rabi potrebne dobrine – umnega odmerka
in najvišje mogoče vrednosti«.*

E.B.

Umetnostna terapija - kakšna terapija?

Umetnostna terapija je novejša oblika terapije, ki jo izvajajo specialisti umetnostne terapije. Številni znanstveni izsledki in raziskovanja se po eni strani povezujejo s filozofskim pojmovanjem pomena umetnosti v človekovem razvoju in življenju ter v življenju družbe, po drugi strani pa z novejšimi raziskovanji in dognanji psihologije in nevrofiziologije o učinkih gibanja, slikanja, dramskega in glasbenega ustvarjanja, psihofizičnega sproščanja in strukturiranega domišljjskega izražanja na človekovo dejavnost in počutje. Terapija in zdravljenje potekata skozi proces doživljanja, izražanja in ustvarjanja z umetnostnimi izraznimi sredstvi kot so gib, igra, likovnost, glasbeno ustvarjanje.

Umetnostna terapija se poslužuje umetnostnih sredstev v smislu posameznikovega samoizražanja, njen namen je vzpostavitev komunikacije z lastnimi čustvi, doživljanjem, s samim seboj. Namenjena je vsakomur, ne le umetniško nadarjenim. Ta način uporabe umetnosti je lahko relevanten za veliko ljudi, ne le tiste, ki se soočajo z resnimi problemi, ampak tudi za tiste, ki želijo izraziti sebe ter svoja čustva.

Izkušenemu terapevtu metode umetnostnega ustvarjanja ponujajo doseganje in uresničevanje številnih zastavljenih ciljev, odvisnih od stanja v katerem se uporabnik terapevtske intervencije nahaja. Metode in oblike so skrbno individualno izbrane, sledijo celostnemu pristopu saj povezujejo telesno z duševnim, ter tako uresničujejo značilnost sodobnih rehabilitacijskih načel.

Odnos med umetnostjo in terapijo

Pojmovanje uporabe umetnosti v terapevtske namene se v zadnjem času pozitivno spreminja. Dva osnovna

elementa tega spremenjenega pojmovanja sta:

- **ustvarjalno umetnostno dejanje** lahko povzroča primarne procese v človekovem spreminjanju in ni le do-datek. Korenine tega spreminjajočega procesa so v samem umetnostnem ustvarjanju.
- **umetnostni procesi ne služijo terapiji, umetnostni procesi vsebujejo terapijo**, s tem umetnostna terapija ni psihoterapevtsko obravnavanje skupine in/ali posameznika ali behavioristični terapevtski program, ki so mu dodane nekatere umetnostne dejavnosti.

Vrednost umetnostne terapije je v združevanju dveh segmentov, ki sta v osnovi povsem različna, t.j. **združevanje umetnosti s terapijo** (aplikativno znanostjo). Če vidik kreativnosti vnaša igro in spontanost, nudi posamezniku tudi možnost ekspresije preko umetnostnega medija. Terapevtski pristop postavlja teoretične koncepte, metodologijo, evalvira opravljeno delo, omogoča dialog z drugimi profesijami v multidisciplinarnih timih in obravnavah. Izločitev enega vidika bi imela za posledico izgubo bistva in smisla umetnostnih terapij.

Umetnostna terapija je terapija, kjer terapevt vodi klienta skozi **proces doživljanja, izražanja in ustvarjanja z umetnostnimi izraznimi sredstvi**. Terapevt pri delu s klienti uporablja **bolj ali manj direktiven pristop** in oblikuje **sugestije na podlagi percepcije klientovih potreb** (fizičnih, psihičnih, socialnih, čustvenih, spoznavnih). V začetni fazi je pomembno ustvarjanje zaupnega, varnega ustvarjalnega prostora, ki popelje klienta na izrazno **pot improvizacije**, kar predstavlja nasprotje klasičnih terapevtskih procesov, ki integrirajo učenje tehnik, treninge veščin. **Kreativen prostor** nudi uporabniku spontano izraznost vsega, kar čuti. V umetnostni terapiji uporabnik s pomočjo kreativnega izraznega sredstva izraža občutke, misli, vsebine, stiske in omogoča razvijajoč se terapevtski odnos med uporabnikom in terapevtom. Terapevtski odnos omogoča da dobijo vsebine vidno zunanjo podobo in so podlaga za refleksijo, predelavo vsebin in nadaljnjo možnost za spremembo doživljanja, vedenja, psihofizičnega delovanja posameznika.

Ravni pomoči / terapevtskega zdravljenja z umetnostjo

Umetnostna terapija je lahko primarni ali pa podpirajoči način pomoči, odvisno od potreb klienta in drugih okoliščin. Poteka lahko na naslednjih ravneh terapevtske prakse:

- **podpirajoča raven:** vse vrste funkcionalne uporabe umetniških medijev za neterapevtske, a vendarle s terapijo povezane namene;

- **zvišana raven:** kadar pomoč z umetnostjo (umetnostno terapijo) uporabljamo za povečanje učinkov drugih načinov zdravljenja;
- **intenzivna raven:** kadar pomoč z umetnostjo (umetnostno terapijo) zavzema osrednjo in neodvisno vlogo;
- **primarna raven:** kadar je pomoč z umetnostjo (umetnostno terapijo) edina terapija v srečanju s klientovimi potrebami in prispeva k pomembnim spremembam v klientovem življenju.

Terapevtski učinki ustvarjalnoterapevtskih procesov v rehabilitacijskih programih

V ustvarjalno terapevtski proces se lahko vključi vsakdo, ne glede na njegovo trenutno stanje, kajti pomemben je proces, ki se odvija tekom aktivnosti, ne pa končna stvaritev. Načrtovanje, prilagajanje in evalviranje procesa je odvisno od strokovne usposobljenosti terapevta - specialista pomoči z umetnostjo in njegovega znanja s področja bio-psiho-socialnega. In kateri so najpomembnejši učinki ustvarjalnoterapevtskega procesa?

Poudarila bi sledeče dejavnike:

- umetnost je pomembna pot komunikacije in nebesednega izražanja stvari, ki jih težko besedno izrazimo;
- umetnost omogoči pot kreativnosti;
- umetnost lajša delo z domišljijo in podzavestjo;
- umetnostna dejavnost sprošča, to pa vodi v **prijetno skupinsko vzdušje in navezovanje socialnih stikov**;
- umetnostno ustvarjanje pomaga posamezniku do osebne integracije posameznika,
- umetnost vzpodbuja ustvarjalnost in smisel za estetiko;
- umetnost okrepi osebno identiteto;
- umetnost prebuja prepoznavanje smisla življenja;
- umetnost olajšuje delo z domišljijo in podzavestjo;
- umetnost navdušuje in razveseljuje, še posebej kadar poteka dejavnost v skupini;
- ohranja in izboljšuje frustracijsko strpnost posameznika in skupine;
- umetnost povezuje osebno kompetentnost posameznika.

Gibalna, likovna, glasbena in dramska umetnostna terapija

Za lažje razumevanje je dobro poznati teoretične temelje, ki tvorijo terapevtske cilje posameznih terapij z umetnostjo.

Gibalno izrazna terapija bazira na petih bistvenih teoretičnih principih:

- mišljenje in telo sta v neprestanem kompleksu vzajemne interakcije;
- gibanje izraža vidike osebnosti, ki vključujejo psihološko razvojni proces, psihopatologijo, izraze subjektivnosti in medosebne načine povezovanja – vzpostavljanja odnosov z drugimi;
- terapevtski odnos, ki je vzpostavljen med pacientom in plesnim terapevtom, je ključnega pomena za učinkovitost gibalno plesne terapije;
- gibanje prikazuje (dokazuje) nezavedne procese, ki so na nek način podobni sanjam in ostalim psihološkim fenomenom;
- kreativni proces izražen z uporabo prostih – svobodnih asociacij v gibanju je v bistvu terapevtski.

Razstava ročnih in umetniških del, Slovenj Gradec 2008

Opredelitev najpomembnejših značilnosti gibalno izrazne terapije:

- prispeva k samozavedanju, ker omogoča oblikovanje ustrezne telesne slike, daje občutek notranje strukture, reducira impulzivnost, omogoča odkrivati sebe, vzbuja zadovoljstvo s samim seboj, samozaupanje, občutljivost za neverbalne znake;
- razvija socialne sposobnosti, t.j. socialno zavedanje, ker spodbuja stike z drugimi, zaupanje, občutljivost, prilagodljivo strukturo, sodelovanje, skupinsko reševanje problemov, upoštevanje pravil, delitev pozornosti, empatijo, vodenje in podrejanje, vzdrževanje pozornosti, sprejemanje stikov prek dotika, iniciativnost

in sodelovanje v aktivnosti;

- daje možnosti za izražanje čustev in domišljije skozi oblikovanje telesa;
- omogoča občutje uspeha in zadovoljstva;
- omogoča integracijo notranjih in zunanjih dražljajev;
- dovoljuje fleksibilne odgovore na emocionalna in fizična vprašanja iz življenja, ki jih je mogoče posplošiti na veliko situacij;
  - izboljšuje funkcionalne in dinamične elemente nevromuskularnih spretnosti, kot so koordinacija v hoji, ravnotežje in prostorska orientacija;
  - prispeva k smiselnemu in ustreznemu organiziranju, interpretiranju in manipuliranju v objektivnem svetu;
  - privzga v vzorce emocionalnih in fizičnih odgovorov na pozitiven in sprejemljiv način, usposablja otroka za kreativno vključevanje v družbo in ga ne potiska v konformizem;
  - gibalno izrazna terapija je proces, v katerem je telesno gibanje, izražanje in ustvarjanje z gibom osnovno terapevtsko sredstvo.

Likovna terapija

Likovna terapija in likovno izražanje je za nekatere kliente dostopnejše, ker je komunikacija preko likovnosti posredna saj je med klientom in terapevtom klientovo likovno delo. Med likovnim ustvarjanjem je človek sam, ko pa si njegovo stvaritev – likovno sporočilo ogleduje drug človek, ustvarjalca ni poleg ali pa je postal gledalec. Zato je zlasti za ljudi, ki imajo težave z neposrednim komuniciranjem, likovna oblika izražanja lažja. Namesto, da bi pripovedoval o svojih doživetjih iz preteklosti, klient skozi umetniški proces podoživlja svoje probleme in travme. Če o izkušnji pripoveduje, npr. v verbalni psihoterapiji, jo spomini ohranjajo kot nedokončano dejanje preteklosti, ki ga ni mogoče asimilirati in integrirati. Ko pa izkušnjo upodobi v umetniškem izdelku, se lahko odmakne od nje, si jo ogleda kot dokončano dejanje in jo kot tako sprejme.

Likovno izražanje pogosto privede do besedne komunikacije, ko se klienti pogovarjajo o svojih stvaritvah. Pri tem je pomembnejša njihova lastna razlaga stvaritve kot pa terapevtova. Likovno izražanje omogoča izražanje misli in čustev, ki klienta vznemirijo in motijo, čeprav se tega niti ne zaveda. Včasih to izrazi v posebnih barvah in oblikah in je za gledalce očitno, sam pa posebnosti sploh ne opazi, ko razlaga svojo stvaritev. Morda se še ne more soočiti z obremenjujočimi čustvi in mislimi, vendar jih je neosveščeno pretil v likovno obliko.

Invalidka, ki riše z nogami

Glasbena terapija

V glasbeni terapiji je v ospredju medoseben proces, v katerem terapevt uporablja glasbo v vseh njenih dimenzijah – telesnih, čustvenih, miselnih, socialnih, estetskih in duhovnih – da pomaga klientu izboljšati, obnoviti ali obdržati zdravje. Včasih klient izrazi svoje potrebe neposredno preko glasbenih elementov, včasih pa v medosebnem odnosu, ki se razvije med klientom in terapevtom ali skupino.

Glasbena terapija je namenjena posameznikom v najrazličnejših stanjih: s telesnimi boleznimi, travmami, poškodbami, senzomotoričnimi težavami, psihiatričnimi motnjami, čustvenimi ali vedenjskimi motnjami, zasvojenostmi, komunikacijskimi težavami, motnjami v odnosih, zlorabami, nerazvitimi možgani, težavami pri učenju, staranju, idr.

Glasba oz. glasbena terapija služi **kot pomoč pri samoaktualizaciji, za spodbujanje razvojne rasti, za pospeševanje in izboljšanje učenja, ter za lajšanje sproščanja in zmanjševanje stresa, za obvladovanje bolečin, kot pomoč pri porodu, za spremljanje telesnih vaj.**

Razlika med glasbeno in ostalimi terapijami je, da je tukaj glasba temeljno terapevtsko sredstvo. V središču je neko glasbeno doživetje. Glasbeni terapevt pritegne klienta glede na njegove specifične potrebe v različne glasbene izkušnje, kot so: improvizacija, poustvarjanje, skladanje, poslušanje glasbe. Vsaka od teh izkušenj pa lahko vsebuje tudi govorjenje, risanje, izražanje z gibom ali ples, igranje, pripovedovanje zgodb in dramsko izražanje. Glasba se tako srečuje in povezuje z drugimi umetnostnimi izraznimi sredstvi.

Ljudmila Turk, članica DI Ljubljana - Center, piše in igra lastne skladbe

Dramska umetnostna terapija

Dramska umetnostna terapija je pojmovana kot način delovanja, fleksibilen okvir za dogajanje. Le-to pa lahko izhaja iz preteklih izkušenj, sedanjosti ali prihodnjih predvidevanj doživetij. Pomen dramske terapije je tako v raziskovanju in izkušanju novih čustev, dimenzij in idej, kot v izražanju znanega, bližnjega in varnega. Naloga dramske terapije kot terapevtske in tudi preventivne dejavnosti je pomagati izboljšati medosebno komunikacijo med posameznikom in skupino. Prav pri tem je velik poudarek na nebesednih načinih komuniciranja. To je zelo pomembno za posameznike, katerih komunikacijske poti so zavrte ali resneje poškodovane, kakor tudi za gradnjo medosebnih odnosov v skupini, s čimer se posamezniki usposablajo za izražanje skupnih čustev in doživljanje skupne identitete.

V dramski terapiji so ob besednem govoru zelo pomembna izrazna sredstva gibanje, ples in mim - izražanje z mimiko obraza (t.i. pantomima), ki olajšujejo zavedanje lastnega telesa v celoti in po delih kot tudi njegovih možnosti. Zavedanje lastnega telesa in telesne identitete preko gibanja omogoča posamezniku razviti svoje telo kot sredstvo komuniciranja.

Drama je eno najboljših in najbolj direktnih sredstev za lastno komunikacijo in komunikacijo z drugimi.

Ustvarjalni proces v umetnostni terapiji

Ustvarjalnost srečamo **skoraj povsod**, kamorkoli se obrnemo in ozremo. Skoraj vse kar **vidimo** krog sebe, od

česar smo **odvisni**, kar lepša in **osmišlja** naše življenje, nosi pečat človeške ustvarjalnosti ali kreativnosti. V stvarih in dejanjih je utelešeno ogromno mehničnega, rutinskega, nekreativnega dela, kateremu botruje v zadnji instanci neka ustvarjalna zamisel, ideja, načrt kot izraz človeškega duha.

Ideja ni le **izvir** človeške aktivnosti; je tudi **kriterij**, ki na koncu celotnega procesa odloča, ali je rezultat sprejemljiv. Če rezultat ne ustreza prvotni zamisli, ga je treba zavreči in začeti znova. Vse to velja že za tisto ustvarjalnost, ki se uteleša v **stvareh**; toda rezultati ustvarjalnosti se kažejo tudi v **ljudeh** in njihovih medsebojnih odnosih. Kako naj bi človek sploh razumel vsa tista čudesa, ki jih proizvaja človeška ustvarjalnost, če ne bi bil tudi sam produkt ustvarjalnosti – lastne in tuje.

Pri tem seveda ne gre samo za oblikovanje človeka kot posameznika. Človek je namreč človek šele kot **družbeno** bitje: vedno in povsod je vpet v take in drugačne odnose z drugimi ljudmi. Človekova kreativnost se zato ne kaže samo v oblikovanju človeka kot takega, temveč tudi v oblikovanju **odnosov** med ljudmi. Celotna človeška družba je produkt človeške kreativnosti, in podobno velja tudi za medčloveške odnose, ki se iz dneva v dan pletejo med posamezniki.

Kreacija kot »bisociacija«

Jan Makarovič kot vezni člen med naravnimi procesi in človeško ustvarjalnostjo navaja človeško **telo**. Ali natančneje: **celoto** našega telesa. Težko si je namreč predstavljati, da bi človek znal oblikovati kreativne celote, ko bi **sam** ne bil celota. Toda kaj je pravzaprav tisto, kar vodi celoto človeškega organizma?

Seveda je to najprej tisti zlahtni »življenjski sok«, naša kri, ki je v vseh naših organih, tkivih. Prinaša jim namreč snovi, ki so jim potrebne za življenje, in jih hkrati čisti, odnaša iz njih vse odvečne, obrabljene in škodljive snovi. S pljuči in prebavnimi organi sprejemamo iz okolja snovi, ki jih potrebujemo za življenje: hrano, vodo in kisik; toda šele naš krvni obtok omogoča, da se te snovi porazdelijo po vseh celicah organizma.

Poleg tega v našem telesu deluje še drugo tkivo, ki skrbi za povezavo med posameznimi organi – **živčevje**. Šele možgani so tisti, ki registrirajo informacijo iz okolja.

Živčni sistem ima v organizmu podobno funkcijo povezovanja kot krvni obtok, čeprav je mehanizem povezovanja v obeh primerih različen. Kri ima namreč sposobnost povezovanja predvsem zato, ker je tekoča, medtem ko sestoji živčni sistem iz trdnih struktur. Anatomske pa je videti živčni sistem dokaj podoben ožilju, po katerem se pretaka

kri. V obeh primerih imamo namreč opravka z nekakšno nitkasto strukturo, ki prepreda celoten organizem.

Toda temeljna razlika med krvnim obtokom in živčnim sistemom je seveda v tem, da kri prenaša po organizmu snovi, živčni sistem pa **informacije**. Če nas krvni obtok veže na **materialno sfero**, nam odpira živčni sistem vrata v sfero **duha**, daje nam torej ključ do organske **kreativnosti**. Živčni sistem ne povezuje naših organov kar povprek, temveč predvsem z tistimi organi, ki skrbijo za stik našega telesa z okoljem. Informacije prejema naše telo, kot je znano, s **čutnimi organi**; odtod jih prenaša živčevje v živčne centre, v teh pa se oblikujejo povelja, ki jih živčevje nato prenaša na **mišice**.

Toda živčni sistem ne prenaša informacij samo med čutnimi organi in mišicami, temveč povezuje tudi posamezne informacije med seboj. Preprost primer tega povezovanja je **asociacija**. Na ta pojav je opozoril že Platon v svojem **Faidonu**, kjer pravi, da nam pogled na predmet ljubljene osebe vzbudi misli in čustva, podobna tistim, ki nam jih vzbuja ljubljene sam. Za kreativnost nikakor ni dovolj, da se ob neki zadevi spomnimo na neko drugo zadevo, temveč moramo znati napraviti neko novo smiselno **celoto**.

Psihologija ustvarjalnosti

V začetku svoje monumentalne razprave **Psihologija ustvarjalnosti** navaja profesor Anton Trstenjak teorijo o štirih P, ki je uveljavljena pri raziskovanju v ameriški psihologiji: **Press** (okolje), **Personality** (osebnost), **Process** in **Product**. Iz istih vidikov izhaja tudi sam.

Toda Trstenjak se pri tem omejuje na **psihologijo** kreativnosti in ne upošteva njenih **družbenih** implikacij. Ne upošteva vloge družbenega **priznanja** kreativnega produkta niti družbenih premikov, ki so posledica človeške kreacije ter pogojujejo kreativnost samo. Zato teoriji o štirih P Makarovič postavlja nasproti svojo teorijo o **šestih P**, ki vključuje **Prilike** za kreativnost, ki se oblikujejo v okolju posameznika, **Posameznika** samega, **Proces**, **Produkt**, **Priznanje** in **Premike** v družbi.

Globalno gledano je Makarovičeva teorija zanimiva, realna, saj veliko pomena pripisuje prav priložnostnim in dejavnikom okolja, ki pomagajo inhibirati posledice poškodb, travm in vrniti klienta v kar se da optimalen nivo psihofizičnega funkcioniranja.

Šest ključnih pojmov pojasnjuje tako:

Prilika. Odkar je Isaac Newton odkril zakon inercije, je znano, da fizikalno telo samo od sebe ne »stori« ničesar

novega, temveč preprosto vztraja v danem stanju gibanja. S fizikalnim telesom se zgodi nekaj novega šele tedaj, ko naleti na neko **drugo telo**, ki tako ali drugače spremeni, pospeši, upočasni ali spremeni njegovo gibanje. Podobno je tudi z človekom, vendar z neko bistveno razliko. Človek namreč ni neživa materija, ki se slepo pokorava vsemu, kar jo doleti, temveč živo bitje, bitje z težnjami in stremljenji. Dogajanja v svetu, ki ga obdaja, so zanj bodisi **spodbuda** za njegova stremljenja, bodisi **možnost** za njihovo uresničenje. Skupni krovni pojem, ki povezuje spodbudo in možnost, pa je **prilika**.

»Prilika dela tatu«, to pomeni po eni strani, da je prilika možnost za tatvino; toda za človeka, ki ni nagnjen h kraji, bi ta možnost ostala pač samo možnost. Možnost postane prilika šele za človeka s skritimi tatinskimi težnjami, ker ga spodbudi in opogumi. Podobno je tudi z kreativnostjo. V okolju ustvarjalca se neprestano prepletajo možnosti in spodbude. Možnosti so ustvarjalcu kot zrak, na katerega se opira ptica s svojimi perutmi, ko leti, spodbude pa kakor plen, na katerega se kot blisk požene ptica roparica, potem ko je ure in ure mirno lebdela v zraku.

Posameznik. Osebnostne dispozicije, kot jih prikazuje **tabela 1**, so nujen pogoj kreativnosti – glede na to, ali se izrazijo v kreativnih aktivnostih ali ne. Kot je izjavil Aristotel, je glinast prstan **zdrobljiv** tudi v primeru, da se nikoli ne zdrobi; ni namreč bistveno, ali ga zdrobimo ali ne, temveč to, ali bi ga **lahko** zdrobili. Podobno ima lahko nekdo

talent za plesalca, tudi če v življenju ni odplesal enega samega koraka, ali za glasbenika, čeprav je nepismen in v življenju ni spoznal niti ene same note, ali kiparja, čeprav se niso njegovi prsti še nikoli dotaknili gline.

Proces. V ustvarjalnem procesu razlikujemo štiri različne faze: **fazo eksploracije, fazo inkubacije, fazo inspiracije in fazo elaboracije.**

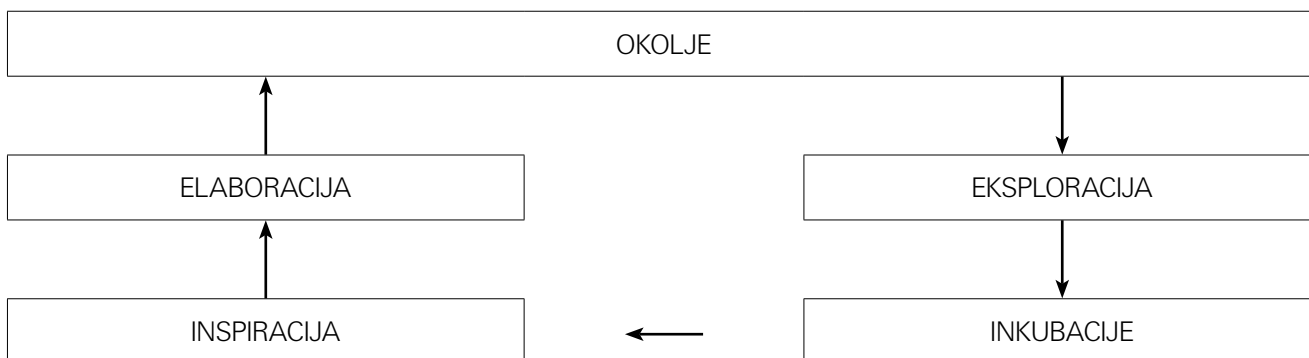
Opravka imamo z nadvse kompleksnim procesom, ki pa vendarle tvori eno samo celoto. Lahko bi rekli, da je ustvarjalni – kreativni proces najbolj celovita človeška dejavnost sploh. Trstenjak razlikuje v svoji **Psihologiji dela in organizacije** tri temeljne življenjske funkcije človeka: počitek, igro in delo. Če izhajamo iz tega, lahko vidimo v fazi eksploracije predvsem funkcijo **igre**, v fazi inkubacije funkcijo **počitka**, v fazi elaboracije pa funkcijo **dela**. Vse te tri funkcije krožijo okrog **inspiracije** kot vrhunca kreativnega – ustvarjalnega procesa. Eksploracijo in inkubacijo lahko razumemo kot vzpon ustvarjalca proti temu vrhuncu, elaboracijo pa kot njegov spust v dolino. Pri inkubaciji ter inspiraciji imamo dejansko opravka s procesi v **»črni skrinjici«**, ki se izmikajo tako naši zavesti kot tudi našemu načrtnemu vplivanju (**tabela 2**). V fazi elaboracije ustvarjalec ponovno vzame »vajeti v svoje roke«.

Vendar faza elaboracije ni le podobna fazi eksploracije, temveč ji je v nekem drugem oziru diametralno nasprotna. V fazi eksploracije je namreč ustvarjalec šele v fazi »tipanja«, iskanja prave poti. Zato mu je dobrodošla sle-

Tabela 1: Značilnosti kreativne osebnosti

PLAST	VRSTA ZNAČILNOSTI	RECEPTIVNA SFERA	REAKTIVNA SFERA
ZGODOVINSKA PLAST	SPOSOBNOSTI	Mišljenje: INTELIGENTNOST (verbalni, numerični, spacialni faktor)	Ravnanje: DIVERGENTNA PRODUKCIJA
	LASTNOSTI	Evaluacija: ODPRTOST	Hotenje: MOČ JAZA, SAMOKONTROLA
ANIMALNA PLAST	SPOSOBNOSTI	Percepcija: SENZORIKA (vizualna in akustična estetska presoja, "okus")	Vedenje: MOTORIKA (kinestetične sposobnosti)
	LASTNOSTI	Čustva: PSIHOTICIZEM (vs. sprejemljivost), EMOTIVNOST	Potrebe: INTROVERTIRANOST, INTRINSIČNA MOTIVACIJA

Tabela 2: »črna skrinjica«

herna izkušnja, sleherna ideja, naj bo še tako nenavadna. V tej fazi pride najbolj do izraza **odprtost** kot ena od temeljnih odlik ustvarjalca. Marsikateri sicer bister posameznik si že vnaprej zapre pot kreacije preprosto zato, ker se mu neka ideja zdi preprosto preveč »nora«, da bi jo jemal resno.

V fazi elaboracije pa gre za nekaj povsem drugega. Sedaj je namreč ustvarjalec že našel svojo pot in njegova naloga je, da dosledno stopa po njej, ne pa brezciljno tava, tako kot v fazi eksploracije. Od njega se sedaj pričakuje maksimalna kritičnost in selektivnost tudi do idej, ki so mu bile nekoč pri srcu. Včasih mora človek delati silo samemu sebi, se strogo in neusmiljeno postaviti proti samemu sebi, preden lahko brezobzirno izbriše stvari, ki so bile zamišljene z ljubeznijo in navdušenjem. Temeljna umetnost, ki jo mora obvladati ustvarjalec v fazi elaboracije, je umetnost **črtanja**, brisanja neustreznih delov kreacije, najsi so nam bili nekoč še tako dragi. Plesalec mora pozabiti nešteto neuspešnih plesnih korakov, glasbenik neuglašeni not, slikar mora pometati v koš množico neustreznih osnutkov, preden zadene pravo linijo, formo in barvo.

Ustvarjalec ravna zato podobno kot mati, ki je posvetila svojemu otroku vso svojo skrb, nato pa ga vendarle prepusti surovim tokovom življenja. Otroka svojega duha podvrže najrazličnejšim preizkušnjam in ga šele nato, preizkušena in utrjena, pošlje med ljudi.

Produkt. Makarovič navaja, da se z kreativnim produktom začenja pot v javnost, družbo. V tihi kamrici človeškega srca se plaho rojevajo ideje. V naravi kreativnega posameznika in kreativnega procesa se je pokazalo, da je kreativnost ena sama, ne glede na to, na katerem področju deluje. V umetnosti, znanosti, religiji in politiki se uveljavljajo kot ustvarjalci ljudje s podobno osebnostno strukturo in njihovo ustvarjanje temelji na podobnih psihičnih procesih, nasprotno pa se v kreativnih produktih prvič pokaže vsa **raznolikost** človeške kreativnosti, ki seveda ustreza notranji razčlenjenosti družbenih struktur, v katerih ljudje živijo.

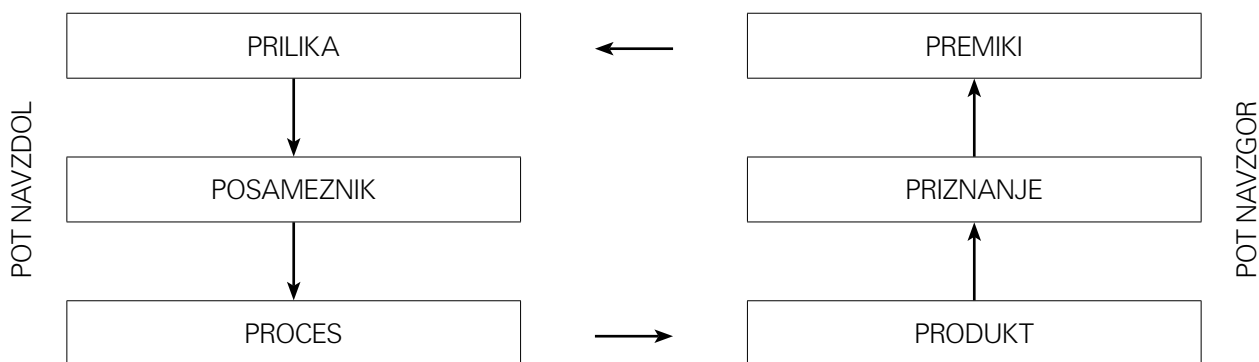
Priznanje. Šele s priznanjem kreativnega produkta, postane ta javno znan in je lahko tudi predmet znanstvenega raziskovanja. Priznanje je predvsem **sociološko**, ne psihološko dejstvo. Odvisno je od vrednot, ki vladajo v družbi, od položaja in vpliva družbenih skupin, ki ga podeljujejo. Od razvitosti komunikacijskih sredstev ipd. Vendar lahko predpostavimo, da je odvisno tudi od dejavnikov, ki so bili predhodno navedeni. Da bi lahko prišlo do priznanja, je namreč potreben kreativni **produkt**, ta pa izhaja iz kreativnih **procesov** ter predpostavlja kreativno **osebnost**. Priznanje je sicer **družbeno** dejanje, vendar se obenem bolj ali manj izrazito navezuje na psihologijo **posameznika**.

Premiki. Priznanje, ki ga doživi ustvarjalec, je samo po sebi še vedno samo **subjektivna** zadeva. Za ustvarjalca samega je sicer lahko prijetna spodbuda, toda iz **objektivnega** vidika so pomembnejši dejanski **premiki**, ki jih povzročijo v družbi njegova stvaritev. Spremenjene družbene razmere, ki so rezultat človeške kreativnosti, so namreč obenem tudi pogoj za razvoj kreativnosti same. Te razmere tvorijo **kreativno okolje** kot celoto **možnosti** in **spodbud**, ki vplivajo na razvoj kreativnih dispozicij posameznikov, njihove kreativne procese, oblikovanje kreativnih produktov in njihov sprejem, oziroma priznanje, ki so ga ti produkti deležni ter končno družbene premike, iz katerih izhajajo **novi** pogoji kreativnosti.

Tabela 3 ponazarja, da kreativnosti ni mogoče obravnavati z vidika ene same znanstvene panoge. Čeprav se je raziskovanje kreativnosti razvilo najprej v okviru **psihologije**, moramo že pri obravnavi kreativnega posameznika pritegniti **biološke** vidike, kajti kreativne dispozicije so kajpada odvisne tudi od biološkega substrata. Poleg tega so odvisne še od fizičnega okolja, s katerim je posameznik kot odprt sistem neločljivo povezan.

Na kreativne dispozicije vpliva družbeno in kulturno oko-

Tabela 3: Kreativni proces

lje, ki se odziva na kreativnost s priznanjem kreativnega produkta. V premikih, ki sledijo priznanju, imamo opravka s širšimi družbenimi procesi, ki jih lahko obravnavamo iz sociološkega, antropološkega in drugih vidikov. Glede na vse to, kreativnosti ne moremo obravnavati samo s posameznih vidikov.

Kreativnost ni samo ena od mnogih človeških manifestacij, temveč je obenem **najvišja** človeška manifestacija, najvišji izraz človeškosti sploh, in kot taka predpostavlja **celoto** človeške stvarnosti.

Namesto zaključka

Umetnostna aktivnost in umetnostna terapija lahko pomaga ljudem, ki v življenju težko izrazijo svoja čustva: pomaga jim, da z uporabo umetnostnih sredstev znotraj umetnostne terapije najdejo družbeno sprejemljive načine za izražanje različnih čustvenih stanj, ki jih je zaradi družbenih navad težko ali nemogoče izraziti.

Ustvarjalnost je splošna človekova lastnost, ni le značilnost nekaterih ljudi, nekaterih družbenih razredov ali nekaterih zgodovinskih obdobj.

Umetnosti ne moremo ločevati od ostalega življenja. Ne more biti namenjena izključno zdravljenju težav in bolezni.

Pomembna je pri raziskovanju čustev, občutkov, odnosov, duhovnih razsežnosti, misli in idej. Umetnostno ustvarjanje angažira vse komponente posameznikovega delovanja.

Umetnost lahko motivira na način, kot verjetno ne zmore nobena druga sila. Skozi umetnostne izkušnje, preko ustvarjanja svojih osebnih in posebnih znamenj, človek izraža svojo osebnost.

Ustvarjalna dejavnost tudi izboljša klientov odnos z terapevtom, pripomore k prijetni klimi, terapevtu pa nudi informacije za bolj učinkovito uporabo klasičnih terapevtskih metod. Tekom terapevtskega procesa terapevt izbira pristope, oblike in metode umetnostne terapije, ob tem upošteva klientov potencial in ocenjuje terapevtske komponente izvajanja aktivnosti.

Umetnostna terapija in pomoč z umetnostjo je vse bolj in bolj prisotna v različnih institucijah. Vse več je specialistov za tovrstno področje, ki terapiji z umetnostnim ustvarjanjem in izražanjem utiramo pot ob tem pa nudimo posamezniku – uporabniku celovito izkušnjo **empowermenta** – opolnomočenega delovanja navkljub bolezni, poškodbi ali motnji v zdravju. Programi pomoči z umetnostjo so integrirani v bolnišnično oskrbo in rehabilitacijske programe, običajne osnovne šole in šole z prilagojenimi učnimi programi, programe PUM in številne druge institucije, katerih storitve so namenjene invalidnim skupinam uporabnikov.

SPODBUJANJE DELODAJALCEV ZA ZAPOSLOVANJE INVALIDOV

(projekt Evropskega socialnega sklada)

mag. Aleksandra Tabaj

Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije – Soča

Razvojni center za zaposlitveno rehabilitacijo

Povzetek

V članku je predstavljen projekt, ki smo ga zaposleni na Univerzitetnem rehabilitacijskem inštitutu - Soča in zunanji sodelavci pripravili v sodelovanju s Studiom 3S in je nastal na podlagi naročila Evropskega socialnega sklada »Usposabljanje in informiranje strokovnih delavcev in širše javnosti z namenom spodbujanja vključevanja invalidov in drugih funkcionalno oviranih oseb na trg dela, njihovih enakih možnosti in socialne vključenosti«, ki ga je pripravil Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje na pobudo Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve – Direktorata za invalide.

Delo na projektu je obsegalo pripravo treh publikacij in 12 celodnevni delavnic po Sloveniji. Projekt je bil izveden v obdobju april – junij 2009.

Predstavitev projekta

Gradivo, ki je nastalo pri delu na projektu, je sledilo izhodišču celovite obravnave vprašanja usposabljanja in zaposlovanja invalidov. Posebno pozornost smo namenili smernicam in informacijam za delodajalce v katerih so predstavljene vse možnosti, ki jih lahko uporabijo delodajalci pri spodbujanju zaposlovanja invalidov glede na to, ali so splošna podjetja ali invalidska podjetja oz. zaposlitveni centri.

Med splošnimi dokumenti, ki zavezujejo politiko Slovenije na področju zaposlovanja invalidov, naj omenim priročnik za uporabo strukturnih in kohezijskega sklada, ki ga je pripravila Evropska komisija in predstavlja model invalidnosti ter zahteve glede dostopnosti za invalide. Dodani so tudi članki iz naše zakonodaje ter evropskih in svetovnih priporočil in obvez politik za invalide.

Gradivo se zaključuje s priročnikom, ki je usmerjen k pripravi projektov na področju zaposlovanja invalidov in naj

bi pomagal pripravljalcem projektov za invalide k boljši zasnovanosti projektov.

12 delavnic, ki so se enotno izvajale na ravni območnih služb Zavoda za zaposlovanje, so oblikovali številni slovenski strokovnjaki kot predavatelji in avstrijska predavateljica. Delavnice so obsegale tri med seboj dopolnjujoče se sklope.

Razprave v delavnicah

Prvi del je bil namenjen predstavitvi obstoječe zakonodaje in ukrepov spodbujanja zaposlovanja invalidov. V času, ko so se začela usposabljanja, je bilo v javni razpravi tudi besedilo sprememb Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI). Spremenila se bodo tudi finančna sredstva iz naslova oprostitev in olajšav za invalidska podjetja in zaposlitvene centre, ki se zahtevajo zaradi sistema državnih pomoči na področju zaposlovanja.

Razpravljalci so povedali naslednje:

Glede možnosti za invalide pri Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) je predstavnik ZPIZ navedel primer dobre prakse podjetja, ki je zagotovilo iz sredstev ZPIZ 12 prilagoditev delovnih mest v vrednosti 8.000 evrov.

Predstavnik delodajalcev je izpostavil mnenje, da se delodajalci nimajo časa ukvarjati s papirologijo, njihova osnovna dejavnost je vezana na poslovanje, ne pa na izpolnjevanje pretirano zahtevne dokumentacije, za katero niso niti strokovno usposobljeni niti nimajo pomoči pri tem. Delodajalci potrebujejo svetovanje, da bi lahko uporabili možnosti, ki jih ponuja zakonodaja.

Izvajalci zaposlitvene rehabilitacije so opozorili, da z deležem tima 0,25 težko pokrijejo rehabilitacijske potrebe. Po njihovih izkušnjah drugega napatitelja poleg Zavoda

za zaposlovanje praktično ni (delež napotitev v zaposlitveno rehabilitacijo iz ZPIZ in delodajalcev je manj kot pet odstoten oz. teh napotitev ni). Menijo, da bi bilo treba financirati delež tima 0,50 in da bi bilo treba k večjemu napotovanju spodbuditi tudi ZPIZ, saj je večina invalidov - brezposelnih ZPIZ invalidov. Problem, ki je s tem povezan, pa je, da je možen negativen izid pri ZPIZ rehabilitacijah, kar negativno vpliva na pravice delovnih invalidov. Poleg tega je interes za rehabilitacijo povezan tudi s starostjo, starejši se namreč razmeroma neradi odločajo za rehabilitacijo. Tudi predstavniki Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ) so se strinjali z oceno izvajalcev, da je 0,25 tima za rehabilitacijo premalo. Potrebe so namreč mnogo večje.

Nekateri delodajalci so mnenja, da poskušajo invalidske komisije prevaliti breme rehabilitacije na delodajalce. Veliko predlogov za odpuste se po njihovem mnenju zgodi ravno zaradi »absurdnih« odločb invalidske komisije. Podjetja se ne morejo sama ukvarjati npr. z osebami po možganski poškodbi, potrebujejo pomoč strokovnjakov. Predstavniki ZPIZ je odgovoril, da ZPIZ upošteva tudi mnenje invalida, ki se mora strinjati z rehabilitacijo. Problem pa je v nižjem nadomestilu, ki je glavni razlog, da se invalidi ne odločijo za rehabilitacijo. Problem je tudi, da se delodajalci lahko ne strinjajo z rehabilitacijo. Predstavniki izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije je menil, da invalid potrebuje čas, da se odloči, tukaj pa se mora odločiti takoj, zadev pa ne pozna dovolj dobro.

Sprememba ZZRZI za invalidska podjetja - na predstavljenem spreminjanju ZZRZI, ki se nanašajo na invalidska podjetja, je bil negativen odziv predstavnice Zavoda invalidskih

Mag. Aleksandra Tabaj, vodja Razvojnega centra za zaposlitveno rehabilitacijo, Univerzitetni rehabilitacijski inštitut RS - Soča

podjetij Slovenije (ZIPS), saj meni, da bodo te spremembe imele za invalidska podjetja (IP) katastrofalne posledice. Neuporabljeni sredstva se odslej ne bodo mogla več uporabiti za pokrivanje izgube in bolniške odsotnosti. Novost je tudi, da se bodo subvencije za IP lahko porabile le za plače zaposlenih invalidov, sredstva pa se bodo morala porabiti v treh letih, sicer jih bo treba vrniti. Mnenju ZIPS se je pridružil tudi nekaj predstavnikov invalidskih podjetij, ki pa opozarjajo, da posebej v času krize težko najdejo primerna dela za invalide. Poleg tega se pri starejših invalidih pojavlja velik psihološki pritisk zaradi podaljšanja delovne dobe. Če matično podjetje ohrani invalida v podjetju nad kvoto, dobi subvencijo, če pa ga prenese v IP, ne dobi nič. Upoštevajo se pravila v IP. Po mnenju nekaterih delodajalcev IP ne izpolnjujejo več svojih poslanstev.

Veliko vprašanj se je nanašalo na kvotni sistem. Podjetja so opozorila na različne evidence o številu invalidov v podjetju pri Skladu RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov (Sklad) in Zavodu za zdravstveno varstvo. Prihaja do časovnega zamika, ko invalid ne dobi odločbe ZPIZ pravočasno, kar pri podjetju posledično kaže, da kvote niso izpolnili. Predstavnica Sklada je povedala, da velja pravilo, da morajo tako Zavod za zdravstveno varstvo kot podjetje v 15 dneh po opominu Sklada dati pisno obrazložitev. Predstavnica Sklada je večkrat tudi pojasnila, da mora podjetje za pridobitev nagrade presegati kvoto 12 zaporednih mesecev.

Pri koriščenju nadomestnih kvot v invalidskih podjetjih je predstavnica Sklada RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov opozorila, da zavezanci ne spoštujejo pravil sklada in da se 30 odstotkov napovedanih nadomestnih kvot ne realizira. Poudarila je, da ima Sklad jasna navodila na svojih spletnih straneh in je izvedel številna izobraževanja na tem področju. Izjava je sprožila buren odziv nekaterih predstavnikov IP, ki so menili, da ne bi smeli govoriti na splošno in da sami upoštevajo pravila. Menijo, da je treba uvesti mehanizme nadzora za tista IP, ki ne delajo po predpisih. V zakonskih določilih namreč ni predpisana globa, ki bi kaznovala »grešnike«, npr. tako, da se jim odvzame pravica nadomestne kvote. Treba bi bilo izvajati globe, izvršbe ali uvesti davčni postopek. Zanimalo jih je, zakaj Sklad še ni izdal nobene odločbe v zvezi s tem? Predstavnica Sklada je na to odgovorila, da je cilj zakona zaposlitev invalida, če pa se to ne izpolni, je treba ukrepati. Odločbe bodo za tiste, ki kršijo zakon, v kratkem izdane.

Delovnega invalida je zanimalo, koliko pogodb o zaposlitvi invalida se je zaradi kvotnega sistema spremenilo iz določenega v nedoločen čas in kaj delodajalci naredi-

jo za karierni razvoj invalida. Meni, da ima večina zaposlenih invalidov minimalne plače in da se invalide samo izkorišča za pridobitev bonitet. Predstavniki združenja izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije mu je odgovoril, da ne pozna nobene raziskave, ki bi preučevala, koliko invalidov je dobilo zaradi kvotnega sistema pogodbe za nedoločen čas. Praksa je pokazala, da delodajalci zaradi situacije na trgu raje zaposlujejo za določen čas. Zaradi slovenske delovno pravne zakonodaje je delavca težko odpustiti (tudi invalida). Karierni razvoj invalida je odvisen od kadrovske politike podjetja. Študentsko delo pa je še vedno neloyalna konkurenca redno zaposlenim, tudi invalidom.

Nekatere predstavnike invalidov so zanimali pogoji in spremljanje zaposlovanja invalidov ob pridobitvi subvencij bodisi Sklada bodisi ZRSZ. Menili so, da zaposlitev invalida traja le v času, ko delodajalec pridobi boniteto, potem pa jih delodajalci spet odpustijo. Predstavniki Sklada in ZRSZ so poudarili, da so pogoji navedeni na spletnih straneh in da v primeru predčasne odpustitve invalida delodajalec vrne sredstva. Po določenem zakonskem roku pa zaposlitve invalida več ne spremljajo. Predstavniki sindikata je bil razočaran nad delom komisije na MDDSZ, ki odloča o odpovedi zaposlitve invalida. Menili so, da bi komisija pred izdajo odločbe morala obiskati delodajalca, ki želi odpustiti invalida. Pogrešajo oceno tveganja, katera delovna mesta so primerna za invalide. Menijo, da gre v postopku odpuščanja invalida po 103. členu ZPIZ za avtomatične odločitve, brez ustrezne presoje.

Predstavniki sindikata je podal primer, da delodajalec prilagodi delovno mesto invalidu, ki je pridobil odločbo o invalidnosti, vendar je delovno mesto neprimerno urejeno. Kaj narediti v tem primeru? Iz publike smo dobili odgovor, da je za to pristojen Inšpektorat za delo, za kar je potrebna prijava. Predstavniki društva varnostnih inženirjev je potrdil, da inšpektor ob prijavi zagotovo pride. Poudarili so, da se je pri ureditvi delovnega mesta za invalida treba obvezno posvetovati še z varnostnim inženirjem.

Predstavniki podjetja je vprašal, kaj naj stori, če nima ustreznega delovnega mesta za invalida. Dobil je odgovor, da lahko poda predlog na komisijo MDDSZ, ki odloča o odpovedi zaposlitve invalida. Odgovor je spodbudil razpravo, da se timsko poišče ustrezna rešitev in delavec ostane v podjetju.

Predstavniki ZRSZ je menil, da so se z ZZRZI izboljšale možnosti za zaposlovanje invalidov, saj ta odpravlja

nezaupanje pri delodajalcih za zaposlovanje invalidov. Javna dela pa so lahko tudi odskočna deska za redno zaposlitev.

Predstavniki invalidske organizacije je menil, da se osebe s težavami v duševnem zdravju, ki nimajo odločbe o invalidnosti, izključujejo iz sistema javnih del. Predstavniki ZRSZ mu je pojasnil, da so javna dela namenjena tudi tej populaciji invalidov, pogoj pa je, da je oseba eno leto prijavljena na ZRSZ in ima status brezposelne osebe.

Predstavniki invalidskih organizacij so opozorili, da narašča število brezposelnih invalidov, precej invalidov (cca 15.000) pa je bilo iz evidence brezposelnih invalidov premeščenih v evidenco prejemnikov pravic po drugih zakonih, kar posledično pomeni, da le prejemajo nadomestila, niso pa udeleženi v nobenem programu za zaposlitev oz. aktivacijo na trgu dela. Predstavniki delovnih invalidov je tudi povedal, da so pokojnine oz. nadomestila tako nizka, da ne omogočajo preživetja. Država naj bi nadomestila povišala, prav tako naj bi zvišala pokojnine.

Delodajalci menijo, da je sodelovanja z Zavodom za zaposlovanje in Zavodom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje premalo. Menijo tudi, da so potrebna in zaželena tematska srečanja, posebej še pred spremembo predpisov in postopkov. Prav tako delodajalci menijo, da nimajo dovolj vpliva na spremembe zakonodaje in postopkov.

2. sklop delavnic smo oblikovali na tematiko programov in možnosti Evropskega socialnega sklada (ESS). V Sloveniji v tej finančni perspektivi 2007 - 2013 še ni bilo posebej oblikovanih programov za invalide v okviru ESS. Razpravo smo želeli izkoristiti predvsem v smeri oblikovanja področij, kateri programi za invalide bi lahko nastali v tem okviru in katera področja bi lahko podprli - Katere programe bi lahko oblikovali iz ESS za povečanje zaposlitvenih možnosti invalidov in njihove socialne vključenosti?

Mnenje udeležencev je, da sedanji ukrepi temeljijo predvsem na subvencijah plač za delodajalce, ne vključujejo pa razvoja novih projektov. Udeleženci so menili, da je treba razvijati nove programe ESS, ki bodo temeljili predvsem na projektnem pristopu. Udeležence je zanimalo, kateri razpisi bodo v prihodnje razpisani. Menijo, da če razpisov ESS ne bo, potem je ves trud in udeležba na usposabljanjih v zvezi s tem projektom zaman. Kljub temu, da smo že v sredini leta 2009, še vedno ni razpisov za invalide. V tem letu pričakujemo dva razpi-

sa ESS – za socialno podjetništvo in inovativne projekte za področje zaposlovanja ranljivih družbenih skupin. Udeleženci izobraževanja so izrazili potrebo po novih in čim prej razpisanih programih ESS za invalide, saj sedanje možnosti ne zadoščajo za potrebe invalidov. Število brezposelnih invalidov se namreč v zadnjih letih povečuje, ne pa zmanjšuje.

Invalidi se vključujejo v programe APZ, nekateri med njimi so tudi programi ESS. V te programe je med vso populacijo vključenih približno 10 odstotkov invalidov.

Predstavniki Zavoda za zaposlovanje so menili, da je treba razmišljati o vrsti novih ukrepov za invalide. Po letu 2004 so namreč ukrepi za invalide vključeni med ukrepe za ostale težje zaposljive skupine. Menijo tudi, da naj bi Sklad RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov poleg subvencij in kvotnega sistema imel tudi širši program dela. Predstavnica Sklada je povedala, da so postopki in dokumentacija zahtevni, tudi zaradi pravil Evropske komisije – uredbe o državnih pomočeh.

Delodajalci pogrešajo informacije o programih ESS in tudi informacije glede koriščenja sredstev. Menijo tudi, da so informacije preveč razpršene. Želijo si več informacij, tudi na spletnih straneh. Prav tako so dobrodošle tudi informacije v tiskani obliki.

Delodajalce in strokovne delavce je zanimalo, kako zagotoviti, da se bo projekt po zaključenem projektu še nadaljeval - kako dobiti sredstva za to? V razpravo so se vključili predavatelji seminarja, ki so menili, da se navadno projektne ideje širi skozi druge projekte, za katere spet pridobimo sredstva. V Avstriji npr. trajnost projektov zagotavlja država. Država določi smernice - na te se prijavijo s projekti. Nacionalni programi razpisujejo sredstva vnaprej in s temi sredstvi se financira nadaljnje izvajanje teh projektov. Problem v Sloveniji pa je, da ni dovolj razpisov.

Praviloma EU vedno financira le razvojne projekte, za nadaljevanje projektov (trajnostni razvoj) pa bi morala poskrbeti država.

3. sklop inovativne prakse je zaključil naše predstavitve oz. seminarje. Ta sklop smo pričeli z motivacijo in delodajalci: Kako v času gospodarske krize motivirati delodajalce za zaposlovanje invalidov? Kakšni so podatki glede brezposelnosti invalidov v tem kriznem obdobju? Predstavljen je bil **primer dobre prakse** projekta v lokalni skupnosti: »**Občina po meri invalidov**«, ki ga izvaja **Zveza**

Plakat »Občina po meri invalidov«

delovnih invalidov Slovenije.

Avstrijska predavateljica nam je predstavila čezmejno izkušnjo na primeru Avstrije. Ugotavljamo, da je med Slovenijo in Avstrijo več podobnosti, prav tako pa kar nekaj razlik med ukrepi. Kateri ukrepi bi lahko bili zanimivi za Slovenijo?

Postopki uveljavljanja pravic in možnosti za invalide v Republiki Avstriji so zasnovani na pomoči delodajalcem in invalidom, da jih oboji čim lažje uveljavljajo. Preveč zahtevna zakonodaja in postopki namreč omejujejo delodajalce, ti možnosti spodbujanja zaposlovanja invalidov ne uporabljajo, kar posledično pomeni manj zaposlitev za invalide in slabšo opremljenost njihovih delovnih mest. V Avstriji je urejen sistem mobilnih svetovalcev za delodajalce, ki zagotavljajo pomoč pri urejanju postopkov. V Sloveniji takega sistema nimamo, sistem uveljavljanja pravic in možnosti pa je v Sloveniji v primerjavi z Avstrijo zelo zahteven. V Avstriji pristojne oblasti organizirajo redne konzultacije za izvajalce usposabljanja in zaposlovanja invalidov ter na podlagi zaključkov srečanj oblikujejo programe in rešitve glede na potrebe ter načrtujejo vsa potrebna sredstva. V Sloveniji večino svetovalnih stori-

---

tev sicer zagotavljajo izvajalci zaposlitvene rehabilitacije, vendar njihovo delo ni plačano. Razlika med Slovenijo in Avstrijo je tudi v tem, da v Avstriji nekatere dejavnosti oz. obveznosti veljajo na državni ravni, nekatere pa na deželni ravni. Na državni ravni so urejene »integracijske verige«, subvencije za izobraževanje, kvotni sistem.

Delodajalce je zanimalo, kakšen je princip pri zaposlovanju invalidov v socialnih podjetjih v Avstriji? Predavateljica iz Avstrije je povedala, da je osnovni namen invalida čim prej vključiti v delovno okolje. Invalid se obrne na Zavod za zaposlovanje, kjer se s strokovnim timom določi njegova poklicna pot (prekvalifikacija, izobraževanje). Invalide zaposlujejo tudi druga podjetja, ne samo socialna. V Avstriji je 9 delovnih centrov (zaposlitvenih centrov), ki so stoodstotno

financirani s strani države in dežele. IP so v Avstriji socialna podjetja, ki zagotavljajo čim bolj trajna delovna mesta invalidom. Družbena odgovornost in solidarnost za usposabljanje na delovnih mestih v socialnih podjetjih je zelo visoka. Dve tretjini kandidatov, ki se usposabljata v socialnih podjetjih, gre na odprt trg dela. V Avstriji so občine vzor podjetjem, saj zaposlujejo velik delež invalidov.

V Sloveniji bi se morala javna naročila občin ravnati po načelu tako imenovane pozitivne diskriminacije. Razpis in izbor bi morala biti namenjena samo podjetjem, ki zaposlujejo invalide. Javne institucije bi morale biti zgled za podjetja.

Viri:

Spodbujanje zaposlovanja invalidov Temeljni mednarodni in nacionalni predpisi ter programi, Zavod RS za zaposlovanje, Ljubljana, 2009

Kaj mora o zaposlovanju invalidov vedeti vsak delodajalec? Od davčnih olajšav za delodajalce do smernic po zakonodaji Evropske unije, Zavod RS za zaposlovanje, Ljubljana, 2009

Priročnik za upravljanje projektov na področju zaposlovanja invalidov in drugih funkcionalno oviranih oseb, Zavod RS za zaposlovanje, Ljubljana, 2009

Navedeno gradivo je dostopno na spletu!

PРАВNA POMOČ PRI ZVEZI DELOVNIH INVALIDOV SLOVENIJE

mag. Senka Š. Vrbica, univ.dipl.ppravnica

Pri Zvezi delovnih invalidov Slovenije že več let poteka brezplačno pravno svetovanje, ki je namenjeno invalidom. Tovrstna pomoč invalidom se izkazuje za potrebno ter se je izkazala za koristno v mnogih posameznih primerih, ko invalidi ravno z uveljavljanjem pravnega varstva dosegajo boljši položaj in pravice. Pravna pomoč obsega svetovanje na področju zaposlovanja in pravic iz dela za invalide, v postopku uveljavljanja pravic iz naslova invalidnosti (statusa in telesne okvare), uveljavljanja denarnih pomoči in varstvenega dodatka ter z drugih pravnih področij, ki urejajo status invalida ali jim dajejo določene pravice. Pravna pomoč vključuje tudi sestavljanje potrebnih vlog, pritožb in tožb. Ni pa pravne pomoči mogoče koristiti za druge pravne zadeve kot npr. dedovanje, razveze, sosedski odnosi, niti pravno svetovanje ne obsega zastopanja pred organi in sodišči. Vsak mesec se na pravno pomoč obrne okoli 50 do 70 čla-

nov društev invalidov, povpraševanje po pravni pomoči pa narašča. Pravno pomoč izvaja Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC vsak drugi torek v mesecu na sedežu ZDIS; druge dni na svojem sedežu; invalidi pa se lahko po nasvet obrnejo tudi po pošti ali telefonu.

Največji del pravne pomoči se nanaša na pridobivanje pravic iz invalidskega zavarovanja in na problematiko, ki izhaja iz delovnih razmerjih. Glede na pogostnost nekaterih problematik je zato koristno, da vsak invalid, preden ga določena problematika doleti, že vnaprej ve, kje lahko pridobi ustrezno pravno pomoč. Zelo pomembno je namreč pridobiti ustrezne informacije, ko je še čas za ukrepanje oziroma pravno varstvo. Zato v nadaljevanju sledijo nekateri osnovni napotki glede najpogostejših problemov.

1. Uveljavljanje pravic iz invalidskega zavarovanja: Pravice iz invalidskega zavarovanja je možno pridobiti glede na svoje zdravstveno stanje in preostalo delovno zmožnost ter glede na morebitno telesno okvaro. Ne more dobiti vsak invalid telesne okvare (zato ker se telesna okvara prizna samo takrat, kadar ima posameznik določeno stanje, ki je navedeno v Seznamu telesnih okvar, ki je osnova za odločanje izvedenskega organa in posledično ZPIZ) in ni vsaka oseba s telesno okvaro tudi zmanjšano delovno sposobna, torej invalid (na primer univerzitetni profesor s telesno okvaro noge, ni zmanjšano sposoben za opravljanje svojega poklica). Glede ene ali druge pravice (torej kategorijo invalidnosti s pripadajočimi pravicami ali za invalidnosti, ki pripada pod določenimi pogoji za telesno okvaro) običajno poda predlog na ZPIZ osebni zdravnik. Če pa ta meni, da ni podlag za uvedbo postopka, potem lahko oseba sama zaprosi na obrazcu, ki ga dobi pri ZPIZ. V tem primeru oseba izpolni rubrike, ki jih lahko izpolni sama in odda vlogo na ZPIZ. Ta jo potem pošlje osebnemu zdravniku, da izpolni svoj del. Ker je praksa Območnih enot ZPIZ po Sloveniji zelo različna, je dobro, da odločbo, ki jo glede svojih pravic oseba prejme od ZPIZ, da v pravni pregled, da se oceni smiselnost ali potrebnost morebitne pritožbe. Namreč nekaterim se dogaja, da začnejo postopek obravnave zaradi pridobitve novih pravic iz invalidskega zavarovanja tri leta zapored, pa jih ZPIZ vedno zavrne. V takih

Mag. Senka Vrbica

primerih bi bilo mogoče bolj učinkovito, če bi se zavarovanec že na prvo zavrnilno odločbo pritožil in potem zoper morebitno zavrnilno drugostopno odločbo uveljavljal tudi sodno varstvo pred Delovnim in socialnim sodiščem. Torej, ko minejo roki za pritožbo ali tožbo, nima več smisla preverjati ali je organ pravilno ravnal, ker pravnih sredstev ni več. Ker se ustrezne vloge sestavijo v okviru pravne pomoči in ker je v teh zadevah tudi sodni postopek praviloma brezplačen, je smiselno vsako odločbo pred iztekom pritožbenega roka presoјati glede morebitne vložitve pritožbe. V samem postopku na sodišču zavarovanec ne potrebuje odvetnika, če pa meni, da bi raje imel odvetnika in če izpolnjuje pogoje, lahko pri Delovnem in socialnem sodišču zaprosi za brezplačno pravno pomoč, v okviru katere mu sodišče dodeli odvetnika, ki ga zastopa brezplačno.

2. Uveljavljanje pravic iz zdravstvenega zavarovanja: glede tega predstavljajo največjo problematiko za zavarovanca bolniški staleži. Namreč zavarovanec kot delavec je v odnosu s svojim delodajalcem, hkrati pa mora upoštevati in se držati navodil svojega zdravnika. Posebej pri dolgotrajnih ali ponavljajočih bolniških odsotnostih, se dogaja, da prihaja do »lukenj« v času, ko te niso ali še niso »pokrite« z ustrezno odločbo Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije. Ali pa je bolniški stalež na podlagi odločbe ZZZS že iztekel, pa se je zavarovanec pritožil, o pritožbi pa še ni odločeno. Žal, zaradi neljubih situacij, ki se dogajajo, je treba reči, da mora vsak zavarovanec naslednji dan, ko odsotnosti nima več »pokrite« z odločbo ZZZS, na delo. Namreč, zgodi se lahko, da bo morebitni predlog za podaljšanje bolniške zavrnen ali da bo zavrnjena morebitna pritožba zavarovanca in bo nastopilo stanje, da bo delavec neopravičeno izostal z dela več dni. To nekateri delodajalci izkoristijo za izredno odpoved pogodbe o zaposlitvi, tudi če pri tem ne ravnajo pravilno. Namreč, izredna odpoved pogodbe o zaposlitvi delavcu je možna, če delavec najmanj pet dni zaporedoma ne pride na delo, o razlogih za svojo odsotnost pa ne obvesti delodajalca, čeprav bi to moral in mogel storiti. Da ne bi prihajalo do takih situacij je tako zelo pomembno, da delavec nemudoma obvešča delodajalca o svojih odsotnostih.

3. Problemi v delovnem razmerju: največ problemov, s katerimi se soočamo v okviru pravne pomoči, izhaja iz neupoštovanja pravic invalidov in predvsem njihovih odločb ZPIZ. Invalidi imajo skoraj praviloma, glede na svojo zmanjšano preostalo delovno zmožnost, določene omejitve pri delu (npr. dvigovanje bremen). Delodajalec sicer morda ne zahteva izrecno, da bi delavec kršil svoje omejitve, dejansko pa zahteva, da je delo opravljeno. Potreb-

no se je zavedati, da tudi delavec, v primeru, da dela preko omejitev, ki so določene v odločbi ZPIZ, krši pravila o varnosti in zdravju pri delu, kar pa predstavlja tudi kršitev njegovih dolžnosti iz delovnega razmerja. Tako je nujno, da delavec dosledno uveljavlja svoje omejitve in odklanja delo, ki zahteva preseganje teh omejitev. Zoper kršitve delodajalca je možno sicer tudi pravno varstvo, ker pa ni takojšnje, je tako relativno neučinkovito. Delavec lahko delodajalca pisno opozori na kršitve in v kolikor delodajalec s kršitvami ne preneha v roku 8 dni, potem lahko delavec v roku 30 dni vloži tožbo pri Delovnem sodišču zaradi prenehanja s kršitvami. Glede kršitev, ki jih kot kršitve, ki se kaznujejo z globo, določa Zakon o delovnih razmerjih, pa se je najbolje obrniti na pristojno delovno inšpekcijo.

4. Odpoved pogodbe o zaposlitvi: V letošnjem letu je velik porast odpovedi pogodbe o zaposlitvi iz poslovnega razloga tudi invalidom. Pri tem je potrebno biti najprej pozoren na to ali delodajalec uveljavlja kakšne subvencije od države po Zakonu o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa (za krajši delovni čas) ali po Zakonu o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa (čakanje na delo doma) - če jih, potem ne sme odpuščati delavcev. Nadalje je potrebno preveriti tudi ali je invalid varovan mogoče tudi po kakšnem drugem varstvu – npr. kot starejši delavec. Če je, potem velja močnejše varstvo (oziroma varstvo po izbiri delavca), v praksi je to varstvo starejšega delavca. V tem primeru ni potrebno mnenje Komisije za ugotavljanje podlage za odpoved pogodbe o zaposlitvi. Sama odpoved pogodbe o zaposlitvi pravilno poteka tako, da delodajalec poda delavcu pisno napoved odpovedi, nato pa zaprosi za mnenje Komisijo za ugotavljanje podlage za odpoved pogodbe o zaposlitvi pri Ministrstvu

za delo, družino in socialne zadeve. Po prejemu pozitivnega mnenja Komisije, delodajalec vroči delavcu dejansko odpoved pogodbe o zaposlitvi. Ta naj bi vsebovala vsaj: opis in utemeljitev razlogov za odpoved, odpovedni rok in znesek odpravnine, morebitno koriščenje preostanka dopusta. Odpovedni rok in odpravnina sta odvisna od časa dela delavca pri tem delodajalcu.

Če obstaja sum, da je odpoved nezakonita (postopek ni bil pravilno izpeljan) ali neutemeljena (delodajalec nima utemeljenega odpovednega razloga), potem ima delavec možnost 30 dni od dne vročitve odpovedi (NE od izteka odpovednega roka) vložiti tožbo pri Delovnem in socialnem sodišču.

Če pa odpoved obvelja, potem se mora delavec po izteku odpovednega roka prijaviti pri Zavodu za zaposlovanje.

Odpovedni rok se podaljša le v primeru, ko je delavec ob izteku odpovednega roka v bolniškem staležu in izteče, ko bi bil spet zmožen za delo, vendar največ pol leta po izteku odpovednega roka.

Pravico do nadomestila pri Zavodu za zaposlovanje ima delavec glede na svojo zavarovalno dobo in tudi starost, nadomestilo pa znaša prve tri mesece 70%, nadalje pa 60% povprečja plač zadnjih 12 mesecev pred odpovedjo. Ko izteče pravica do nadomestila za čas brezposlenosti, lahko invalid poda ZPIZu zahtevek za nadomestilo za invalidnost, ki ga prejema, dokler se ponovno ne zaposli, ob pogoju, da je ves čas prijavljen tudi pri Zavodu za zaposlovanje in izpolnjuje zahteve tega.

OBČINA PO MERI INVALIDOV – IZZIV ZA LOKALNO SKUPNOST

mag. Tanja Hočevnar

Zveza delovnih invalidov Slovenije je reprezentativna nacionalna invalidska organizacija, ki deluje v javnem interesu.

Ustanovili so jo na osnovi zakona invalidi, opredelili njeno poslanstvo, cilje in naloge z namenom, da bi v njej uresničevali svoje interese in potrebe ter med drugim tudi z načrtovanjem, organiziranjem in izvajanjem poseb-

nih socialnih programov omogočali bolj aktivno sodelovanje in pripomogli k odstranjevanju ovir in bolj neodvisnemu življenju invalidov.

Smernice za njeno delovanje najdemo v mednarodnih dokumentih, posebej še v Madridski deklaraciji, ki vključuje jasno določeno vizijo vloge invalidov kot posameznikov, ak-

ktivnih udeležencev in partnerjev v »vse vključujoči družbi«.

S projektom »Občina po meri invalidov« pa Zveza delovnih invalidov Slovenije podpira in spodbuja razvoj »vse vključujoče družbe« in prav v tem smislu projekt traja več let in se nadgrajuje z individualnimi primeri dobre prakse posameznih občin – dobitnic listine.

Zveza delovnih invalidov Slovenije bo v letošnjem letu podelila listino »Občina po meri invalidov« že deseti slovenski občini.

V letih nastajanja, razvoja in izvajanja projekta smo se srečevali s številnimi aktivnostmi in bogastvom vsebin, izvajalci ter sponzorji in donatorji v lokalnih skupnostih, kjer invalidi živijo in delajo.

Občine so s svojimi akcijskimi načrti prodrle na vsa področja življenja v lokalni skupnosti, znale so aktivirati vse dejavnike in jih ozaveščale o njihovi odgovornosti. Posebej pa je potrebno poudariti, da so akcijski načrti povezali civilno družbo, ki deluje na teh področjih in tu moramo posebno zaslugo priznati tako županom kot tudi društvom invalidov, članom Zveze delovnih invalidov Slovenije. Lokalne oblasti so vključile potrebe invalidov v občinsko politiko, vključno z izobraževanjem, zaposlovanjem, dostopnostjo, osveščanjem in financiranjem programov invalidskih organizacij.

Invalid kot posameznik zadovoljuje večino svojih potreb v okolju, v katerem živi in tam najbolj občuti vse težave in ovire, ki so vezane na njegovo invalidnost. Za boljšo kakovost življenja pa mora imeti možnost, da enakopravno sodeluje, soodloča in sprejema tudi odgovornosti, za oblikovanje socialnega okolja.

Podelitev listine in skulpture "Občina po meri invalidov" za leto 2009 Mestni občini Ljubljana, iz leve proti desni: Anton Kastelic, predsednik DI Ljubljana-Center (pobudnik vključitve Mestne občine Ljubljana v projekt); Zoran Janković, župan Mestne občine Ljubljana; Drago Novak, predsednik ZDIS

Težko bi že prikazali rezultate analiz, na podlagi katerih bi ugotavljali, kaj se je spremenilo v zavesti občanov. Raznovrstna dejanja pa kažejo na povečano osveščenost in odgovornost in na ustvarjen trden temelj za nadaljnje delo za kakovostnejše življenje invalidov in hkrati vseh občanov.

Naša država je z ratifikacijo Konvencije OZN o pravicah invalidov v lanskem letu dala dobro podlago za uveljavljanje le-te skozi projekt »Občina po meri invalidov«, saj terja skupno odgovornost vseh, da se aktivno vključijo v njegovo izvajanje. Agenda 22 pa je dragocen prispevek kot inštrument k prepoznavanju odgovornosti lokalne skupnosti do ranljivih skupin oziroma posameznikov.

Priročnik »Občina po meri invalidov« - Izziv za lokalno skupnost» je bil pripravljen v sklopu aktivnosti ob praznovanju 40. obletnice delovanja Zveze delovnih invalidov Slovenije. Gre za predstavitev inovativnega projekta, namenjenega kot pomoč vsem tistim občinam, ki se bodo vključile v projekt, saj združuje strokovne prispevke, v njem so predstavljeni primeri dobre prakse iz posameznih področjih Standardnih pravil OZN za izenačevanje možnosti invalidov, svojo pogled pa so dodali tudi župani občin – prejemnic listine.

Projekt »Občina po meri invalidov« dosega svoj namen in zastavljene cilje; nagovarja pravo okolje – občino; je izziv in pobuda za urejanje stvari v občini; osmišlja in bogati skupno življenje občanov in ne na koncu, uresničevanje projekta prispeva k bolj kvalitetnemu življenju vseh občanov.

Skupinska slika iz podelitve listine "Občina po meri invalidov" za leto 2009 Mestni občini Ljubljana

OBLETNICA DELOVANJA ZVEZE DELOVNIH INVALIDOV SLOVENIJE

mag. Tanja Hočevar

Zveza delovnih invalidov Slovenije je bila ustanovljena 16. januarja 1969 in je v letu 2009 obeležila 40. obletnico svojega delovanja. Zato je upravni odbor Zveze že v letu 2007 pričel s pripravami na delovno praznovanje te tako pomembne obletnice. V sodelovanju z društvi invalidov, ki so podali predloge, se je že v začetku leta 2008 izkristaliziral program aktivnosti, katere smo izvedli v letu 2008 in 2009.

In katere so bile te aktivnosti?

Najprej je bilo izbrano geslo: **»DELOVNI INVALIDI – VIDNI USTVARJALCI ENAKIH MOŽNOSTI«**, ki nam govori o tem, da delovni invalidi soustvarjamo družbo v kateri živimo in delamo ter ustvarjamo enake možnosti za vse invalide. In to geslo se je kot rdeča nit pojavljalo na različnih prireditvah, ki smo jih dveh letih izvedli v počastitev 40. obletnice delovanja največje reprezentativne invalidske organizacije v Sloveniji – Zveze delovnih invalidov Slovenije.

Z geslom in letnico smo opremili dopisne liste, naredili transparent z geslom in zastavo.

Uradni začetek praznovanja obletnice smo začeli z **razstavo ročnih in umetniških del** članov Zveze delovnih invalidov Slovenije v Slovenj Gradcu, 18.4.2008. Na ogled je bilo postavljenih preko 3.000 izdelkov iz naslednjih

Po razstavi ročnih in umetniških del v Slovenj Gradcu je slavnostnega govornika mag. Cveta Uršiča popeljal Janez Merzdovnik, tedanji predsednik DI Slovenj Gradec

društev invalidov: Slovenj Gradec, Vrhnika, Ptuj, Radeče, »Drava« Radlje ob Dravi, Ajdovščina – Vipava, Šaleške doline – Velenje, Murska Sobota, Hrastnik, Ljubljana – Moste – Polje, Idrija – Cerklje, Mozirje, Žalec, Dravograd, Kočevje, Domžale, Maribor, Ljubljana – Center, Trbovlje, Dravinjske doline – Slovenske Konjice, Postojna, Laško, Kamnik, Majšperk – Kidričevo, Muta, Lenart, Zagorje ob Savi, Celje, Dornberk, Črešnjevec, Piran in Izola.

Slavnostni govornik na otvoritvi razstave je bil **mag. Cveto Uršič**, generalni direktor direktorata za invalide na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve. Razstava je bila odprta deset dni in v tem času si jo je po evidenci organizatorja, društva invalidov Slovenj Gradec, ogledalo 2960 obiskovalcev. Seveda pa smo pri izpeljavi tega projekta naleteli na posluš tudi pri mestni občini Slovenj Gradec in njenemu županu, Matjažu Zanoškarju.

V samo dogajanje ob praznovanju jubileja Zveze so se vključila tudi društva invalidov, ki organizirajo večja srečanja in sicer: **na Boču** – v organizaciji Območnega društva invalidov Zgornje Posotlje, kjer je bil slavnostni govornik **mag. Cveto Uršič**, generalni direktor direktorata za invalide Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve; **planinski dan invalidov na Kopah** – v organizaciji društva invalidov Slovenj Gradec, kjer je več kot 3.000 invalidom spregovoril **mag. Franc Hočevar**, svetovalec predsednika Republike Slovenije za socialna in humanitarna vprašanja; **v Logarski dolini** v organizaciji Zgornjesavinjskega medobčinskega društva invalidov Mozirje – tam pa je invalide nagovorila **mag. Andrejka Fatur Videtič**, vodja razvojnega centra na Inštitutu Republike Slovenije za rehabilitacijo in predsednica strokovnega sveta Zveze delovnih invalidov Slovenije.

V mesecu maju 2008 je organizacijo že 10. jubilejne **revije pevskih zborov** Zveze delovnih invalidov Slovenije prevzelo društvo invalidov Metlika in jo odlično izpeljalo. Nastopili so pevski zbori iz naslednjih društev invalidov: Metlika, Črnomelj, Vrhnika, Zagorje ob Savi, Dornberk, Maribor, Muta, Logatec, »Drava« Radlje ob Dravi, Šentjur pri Celju, Ajdovščina – Vipava, Rimske Toplice, Dravograd, Brežice, Slovenj Gradec, Lenart in Mozirje. Slavnostna govornica je bila **Štefka Kučan**. Županja Metlike,

10. Revija pevskih zborov DI ZDIS, Metlika, maj 2008. Od leve proti desni: Gorazd Prhne, predsednik DI Metlika; Renata Brunskole, županja Občine Metlika; Štefka Kučan; Drago Novak, predsednik ZDIS; mag. Tanja Hočevar, sekretarka ZDIS

Renata Brunskole, pa z razumevanjem prisljuhnila željam organizatorja in jim nudila vsestransko pomoč.

V obdobju slovenskega predsedovanja Evropski Uniji v prvem polletju leta 2008 je v Kranjski Gori potekala **mednarodna konferenca »Konvencija o pravicah invalidov – črka na papirju in/ali realnost?«**. Na konferenci so spregovorili številni strokovnjaki in se dotaknili področij, ki zadevajo invalide. Drugi dan so vsebino konference pomembno dopolnile tri delavnice na temo zaposlovanje, dostopnost in življenje v lokalni skupnosti. Zveza delovnih invalidov Slovenije je aktivno sodelovala v tretji delavnici, saj je mag. Andrejka Fatur Videtič, predsednica strokovnega sveta Zveze delovnih invalidov Slovenije, predstavila projekt »Občina po meri invalidov« kot primer dobre prakse za uspešno vključevanje invalidov v življenje lokalne skupnosti.

Na Zvezi delovnih invalidov Slovenije smo že pred mnogimi leti spoznali, da je osveščanje mladih o invalidih garancija za pravičnejši in strpnejši svet, za družbo po meri vseh, za družbo, ki bo v različnosti videla možnost za sobivanje. Začetek **»Pedagoške akcije«** sega na Koroško,

Nagrajene risbe

kjer so tamkajšnja društva invalidov želela čimveč prispevati k prebujanju javnosti pri oblikovanju odnosov do drugačnih. V letu 2008 je sodelovalo 40 osnovnih šol, štiri srednje šole in gimnazije. S svojimi literarnimi in likovnimi prispevki in ob nesebični pomoči mentorjev, so učenci in dijaki na svojstven način prikazali razumevanje invalidnosti ob našem geslu. Prejeli smo čez 500 avtorskih del in zelo težko se je bilo odločiti za tiste, ki smo jih objavili v zborniku.

Na sam dan ustanovitve Zveze delovnih invalidov Slovenije - 16. januarja, sta imela slavnostno sejo upravni odbor in strokovni svet, hkrati pa je potekala tudi tiskovna konferenca, na kateri smo predstavili **zbornik o zgodovini** Zveze delovnih invalidov Slovenije. Zbornik je posvečen vsem neimenovanim prostovoljcem in funkcionarjem v društvih in Zvezi, ki so nesebično delovali v teh 40. letih v dobro invalidov. V njem so zapisi o rojstvu in razvoju Zveze do današnjih dni in o večletnih naporih iskanja lastne identitete. Na enem mestu predstavlja zbrano gradivo, pomembno za proučevanje zgodovine invalidskega gibanja pri nas in v svetu, vključen pa je tudi prikaz odnosa do invalidov skozi čas. S predgovorom sta nas počastila: dr. Danilo Türk, predsednik Republike Slovenije in mag. Cveto Uršič, član Odbora OZN za pravice invalidov, generalni direktor Direktorata za invalide na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve.

Zbornik prispevkov učencev in dijakov, ki so sodelovali v Pedagoški akciji ZDIS

Slavnostno sejo ZDIS, dne 16.1.2009 so vodili: od leve proti desni: mag. Tanja Hočevar, sekretarka ZDIS; Drago Novak, predsednik ZDIS; mag. Andrejka Fatur-Videtič, predsednica strokovnega sveta ZDIS

V maju 2009 je bila 11. **revija pevskih zborov** Zveze delovnih invalidov Slovenije v Mozirju, organizacijo je odlično izpeljalo Zgornjesavinjsko medobčinsko društvo invalidov Mozirje.

Slavnostna akademija, katere častni pokrovitelj je bil predsednik države dr. Danilo Türk, je bila 29. maja 2009. Predsednik države je v svojem nagovoru poudaril, da

Slavnostni govornik je bil predsednik RS Danilo Türk

Prejemniki odličij ZDIS s predsednikom ZDIS, od leve proti desni: Miran Krajnc, Leopold Kos, mag. Andrejka Fatur Videtič, Zora Tomič, Drago Novak, predsednik ZDIS, Rudolf Janežič

je bila vedno rdeča nit našega delovanja medsebojna solidarnost in tovarištvo; da so bile vrednote, ki smo jih postavljali v ospredje, povezane z delom in humanostjo; da je delo, ki smo ga opravili, pomembna in dobra osnova za razvoj naše organizacije v prihodnje. Na slovesnosti smo podelili najvišje priznanje Zveze petim posameznikom. Odličje Zveze so dobili: Leopold Kos iz društva invalidov Ljubljana – Moste – Polje; Rudolf Janežič iz društva invalidov Trbovlje; Miran Krajnc iz društva invalidov Ormož; Zora Tomič, predsednica projektne sveta »Občina po meri invalidov« pri Zvezi delovnih invalidov Slovenije in mag. Andrejka Fatur Videtič, predsednica strokovnega sveta pri Zvezi delovnih invalidov Slovenije.

V mesecu juniju 2009 je izšel **priročnik »Občina po meri invalidov« - Izziv za lokalno skupnost (Primeri dobre prakse v Sloveniji)**, ki so ga oblikovali strokovnjaki in sodelavci Zveze delovnih invalidov Slovenije, posamezniki iz občin – prejemnic listine, dodani pa so tudi dokumenti Zveze pri projektu in temeljni dokumenti na področju uresničevanja pravic invalidov. V predgovoru je mag. Zlata Ploštjaner, ministrica Službe Vlade RS za lokalno samoupravo poudarila, **da je ponekod mogoče spremembe na bolje doseči le z ukrepi in s sodelovanjem države, lahko pa marsikaj na teh področjih postorijo občine same in so nam lahko za zgled tiste občine, ki so na podlagi svojih prizadevanj pridobile naziv »Občina po meri invalidov.«** Prav tako pa je predgovor k priroč-

Priročnik "Občina po meri invalidov" - Izziv za lokalno skupnost

niku prispeval mag. Cveto Uršič, član Odbora OZN za pravice invalidov, generalni direktor Direktorata za invalide na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve.

Z **Mednarodno konferenco »Primeri dobre prakse in ukrepi pri ohranjanju zaposlitve invalidov v času ekonomske krize v državah članicah FIMITIC«** 18. september 2009 v Termah Topolšica pa smo dobili potrditev, da smo izbrali pravo temo ob pravem času, saj se je konference poleg strokovnjakov in invalidov iz Slovenije, udeležilo tudi 14 tujih držav: Albanija, Avstrija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Ciper, Češka, Hrvaška, Irska, Madžarska, Poljska, Romunija, Slovaška, Španija in Švica. Posebno čast in podporo prizadevanjem Zveze delovnih invalidov Slovenije pa je s svojo prisotnostjo izkazal dr. Ivan Svetlik, minister za delo, družino in socialne zadeve. Mednarodna organizacija FIMITIC je ob tej priložnosti podelila mag. Cvetu Uršiču svoje najvišje priznanje – zlato medaljo, za strokovne dosežke na področju invalidskega varstva.

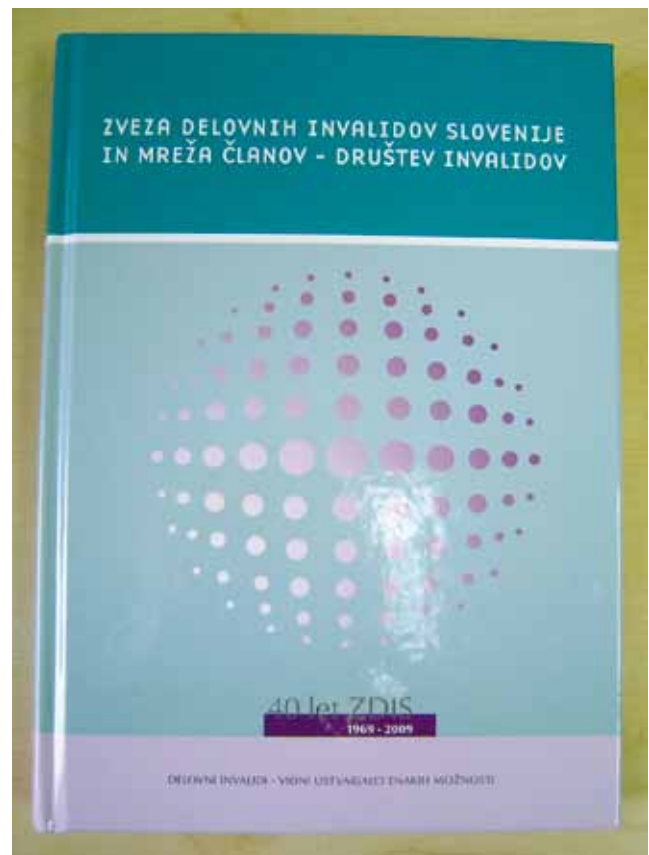

Dr. Ivanu Svetliku, ministru za delo, družino in socialne zadeve je Drago Novak, predsednik ZDIS podaril knjigo ZDIS »Občina po meri invalidov - Izziv za lokalno skupnost

Ko zadnji izmed publikacij pa je izšel **zbornik društev invalidov** z naslovom: **Zveza delovnih invalidov Slovenije in mreža članov – društev invalidov**. V predgovoru nas nagovorita: Boris Šuštaršič, državni svetnik in predsednik Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije in

dr. Ivan Svetlik, minister za delo, družino in socialne zadeve. Objavili smo tudi nagovor predsednika republike Slovenije dr. Danila Türka na slavnostni akademiji ob 40. letnici organiziranega delovanja Zveze delovnih invalidov Slovenije. V nadaljevanju sledi prikaz Zveze delovnih invalidov Slovenije in kratek opis posebnih socialnih programov in projektov na državni in lokalni ravni. Glavni del pa zavzema predstavitev društev invalidov – članov Zveze delovnih invalidov Slovenije.

Ne smemo pa pozabiti omeniti kulturne prireditve, razstave, srečanja in druge oblike delovanja društev invali-

Zbornik društev invalidov z naslovom: Zveza delovnih invalidov Slovenije in mreža članov - društev invalidov

dov, ki so s prikazom svojega delovanja na lokalni ravni dopolnili praznovanje 40. obletnice Zveze delovnih invalidov Slovenije.

Slavnostni govor dr. Ivana Svetlika, ministra za delo, družino in socialne zadeve, na podelitvi listine "Občina po meri invalidov" za leto 2009 Mestni občini Ljubljana, Mestni muzej, Ljubljana, 5.12.2009

Spoštovane gospe in gospodje, cenjeni gostje!

Poseben pozdrav in čestitka velja današnjim slavlencem, Društvu invalidov Ljubljana – Center in njegovemu predsedniku, g. Antonu Kastelicu, njihovi krovni - največji invalidski organizaciji Zvezi delovnih invalidov Slovenije ter Mestni občini Ljubljana, ki jo predstavlja g. župan Zoran Jankovič.

Predvčerajšnjim smo obeležili mednarodni dan invalidov. To je tisti dan v letu, ki nas vse spomni na svojce, znanke, prijatelje, sodelavce in druge ljudi, ki so zaradi invalidnosti ovirani, da bi polno in učinkovito sodelovali v družbi. Spomni nas na dolžno spoštovanje različnosti, vzpodbujanje vključevanja v družbo in s tem omogočanje neodvisnega življenja ter tudi dostopnosti fizičnega okolja, informacij in komunikacij. Razumeti in dati prostor SPOŠTOVANJU RAZLIČNOSTI je civilizacijska vrednota, ki govori o kulturi medsebojnih odnosov in kulturi neke družbe.

V Mestni občini Ljubljana ste dokazali, da razumete ta načela, na katerih temelji sodobna invalidska politika in da sledite geslu, ki si ga je Evropska Unija zastavila letos ob mednarodnem dnevu invalidov: »USTVARJAMO POGOJE ZA NEODVISNO ŽIVLJENJE INVALIDOV«.

Tudi na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve smo letos z različnimi aktivnostmi stremeli k cilju, da bi bi-

Prva vrsta na podelitvi listine »Občina po meri invalidov« za leto 2009; od leve proti desni: Drago Novak, predsednik ZDIS; dr. Ivan Svetlik, minister; Zoran Jankovič, župan MOL; Anton Kastelic, predsednik DI Ljubljana - Center

la Slovenija »država po meri invalidov«. Naj izpostavim samo dvoje – zelo konkreten projekt in nov sistemski zakon.

Ministrstvo je na pobudo Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije pristopilo k izvedbi projekta KLICNI CENTER ZA OSEBE Z OKVARO SLUHA, katerega namen je gluhim osebam omogočiti komuniciranje in pridobivanje informacij v njim prilagojeni tehniki s področja državnih organov, organov lokalne samouprave, izvajalcev javnih pooblastil in izvajalcev javnih služb ter storitev javnega značaja. Center je začel delovati konec septembra z sedežem v Ljubljani, v prostorih Zavoda Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik. Do konca novembra je koristilo storitve centra več kot 200 uporabnikov, vsak dan pa dobi center vsaj 12 klicev. Dejavnost Centra v celoti financira ministrstvo.

Drugo, čemur velja nameniti nekaj v besed, pa je delovno besedilo Zakona o izenačevanju možnosti invalidov. O tem zakonu se v Sloveniji govori že vrsto let. Zakon ureja področji enakih možnosti in nediskriminacije invalidov. V poglavju o prepovedi diskriminacije zaradi invalidnosti sta na primer urejena prepoved diskriminacije pred nosilci javnih funkcij in enakopravno sodelovanje slepih oseb v postopkih pred sodišči, organi državne in lokalne samouprave ter izvajalci javnih pooblastil. V drugem poglavju o ukrepih za izenačevanje možnosti invalidov pa sta na primer zagotovljeni pravica do sofinanciranja pripomočkov za premagovanje komunikacijskih ovir, ki jih imajo invalidi s senzornimi okvarami (slepi, slabovidni, gluhi, naglušni gluhoslepi in invalidi z govornimi in več motnjami) potrebujejo za socialno vključevanje in do plačila stroškov prilagoditve vozila. Seveda vključuje predlog zakona še vrsto drugih, za življenje invalidov pomembnih določil. Zakon je bil poslan v javno obravnavo v začetku tedna – do 10. januarja 2010 je dana možnost posredovanja pripomb in dopolnitev.

Vsi vemo, da so predpisi nujen predpogoj za zagotavljanje enakih možnosti in samostojnega življenja. Vendar pa svet prava ne zadošča. Za polno uresničitev pravic invalidov v praksi je potrebno aktivno angažiranje vseh, tako invalidov, kot države, pa tudi lokalne skupnosti in okolja, v katerem invalidi živijo. Žal, še vedno ne živimo v družbi, v kateri imajo invalidi povsem enake možnosti kot drugi državljani in tudi zato so projekti - kot je projekt Zveze

---

delovnih invalidov Slovenije »Občina po meri invalidov«, v katerega se je vključila Mestna občina Ljubljana - velikega pomena, ne le za ljudi, ki živijo v Ljubljani, ampak tudi širše, saj ste vzgled tudi drugim, kako pristopiti k razreševanju teh vprašanj v lokalnem okolju, kjer invalid živi in dela. Letošnje priznanje pa je še posebej pomembno, saj dobiva priznanje glavno mesto – to je primer dobre prakse, ki ga lahko pokažemo ne samo slovenski javnosti, temveč tudi drugim državam članicam EU!

Spoštovani!

Vsem, ki ste prispevali k uspehom, doseženim na področju invalidskega varstva in v projektu, iskreno čestitam. Želim vam uspešno delovanje tudi v prihodnje in ob tem ne pozabimo – priznanje je čast in zaveza!

Govor Borisa Šuštaršiča, državnega svetnika in predsednika Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije na sprejemu pri predsedniku RS dr. Danilu Türku in predsedniku Vlade Borutu Pahorju ob Mednarodnem dnevu invalidov, 3.12.2009

Spoštovani gospod Predsednik Republike dr. Türk, spoštovani gospod predsednik Vlade Pahor, spoštovani gospod minister dr. Svetlik, spoštovani gospod minister Miklavčič, spoštovani gospod minister dr. Lukšič, gospe in gospodje, dragi sodelavci in prijatelji,

v veliko čast nam je, da vas lahko v imenu NSIOS, ki združuje reprezentativne in druge invalidske organizacije na državnem nivoju z več kot 107.000 interesno povezanimi invalidi, najlepše pozdravljamo in se zahvalimo za take slavnostni sprejem ob letošnjem mednarodnem dnevu invalidov, ki ga v naši državi obeležujemo pod geslom »Ustvarjamo pogoje za neodvisno življenje invalidov«, kakor je bilo dogovorjeno v okviru Evropskega invalidskega foruma (EDF), ki reprezentativno zastopa kar 65 milijonov invalidov v EU.

Izražamo visoko spoštovanje do tega, da je sprejem organiziran ob prisotnosti širše zastopanosti najvišjih državnih funkcionarjev, med katerimi je predsednik Vlade Republike Slovenije prvič v vlogi enega od gostiteljev. Posebej smo veseli, da letošnje praznovanje mednarodnega dneva invalidov poteka v predsedniško-vladni palači, ki je z vgraditvijo dvigala in premičnih ploščadi postala povsem dostopna za invalide, starejše in seveda druge uporabnike, za kar se iskreno zahvaljujemo prizadevanjem Predsednika Republike dr. Türka z sodelavci, ki so se razumevajoče končno odzvali našim več desetletnim pobudam za vgraditev dvigala.

Odstranjanje tega v bistvu civilizacijskega zaostanka pa je, tako kot je že nekako običaj v slovenskem medij-

skem prostoru glede pozitivnih invalidskih vsebin, spremljal poskus medijskega škandaliziranja, ki je objektivno v javnosti izvabljal negativna čustva do invalidov, čeprav gre tudi v smislu investicijskih vlaganj v tem času za družbeno koristno dejanje. V zvezi s tem velja omeniti nerazumljivo uredniško odločitev za medijski molk o podobnem sprejemu invalidov ob 3. decembru lani v protokolarnem objektu na Brdu in v Državnem zboru Republike Slovenije. Še prav posebej, ker so bili novinarji prisotni in gre zato za kršitev jasnega določila ratificirane Konvencije o pravicah invalidov, ki v 8. členu nalaga ustvarjanje pozitivne podobe o invalidih skladno z namenom Konvencije ter ozaveščanje o invalidih in njihovih pravicah.

Letošnje geslo »Ustvarjamo pogoje za neodvisno življenje invalidov« ima resnično velik vsebinski in etični naboj, kajti vsak invalid si želi kvalitetno in srečno življenje ter je prav, da ga v tem ne podpirajo samo starši, zakonski partnerji, otroci in prijatelji, temveč tudi družbeno okolje. V preteklosti do sedaj je po obstoječih zmožnostih to Slovenija v različnih družbenih ureditvah uspešno in učinkovito uresničevala. Naj navedem nekaj zgornjih primerov:

- vse poglobitne in značilne skupine invalidov (kot so npr. slepi, gluhi, distrofici, paraplegiki, revmatiki, osebe z motnjo v duševnem razvoju, delovni invalidi, vojaški invalidi, športniki invalidi, študenti invalidi, in drugi) so interesno organizirani, dosejajo postavljene programske cilje, naša država jim je uredila pravni status ter stabilno in relativno zadostno javno financiranje;

- invalidsko varstvo kot državni sistem je solidno razvejan in primerljiv z najrazvitejšimi evropskimi državami ter ima na razpolago proračunska, zavarovalniška in druga javna finančna sredstva;
- invalidske organizacije izvajajo več kot 260 posebnih socialnih programov, kar pomeni, da so zajeti poglobljeni aspekti aktivnega življenja v tej ali oni obliki praktično za vse vrste invalidov;
- kvalificirani predstavniki invalidov po načelu participativne demokracije enakopravno sodelujejo v Svetu FIHO, organih upravljanja ZZS in ZPIZ, v Programskem odboru za invalidske vsebine pri RTV Slovenija, v petnajstčlanskem Svetu Vlade RS za invalide imajo invalidi 5 predstavnikov iz vrst reprezentativnih invalidskih organizacij, v Državnem zboru RS je matičen Odbor za delo, družino, socialne zadeve in invalide, v Državnem svetu RS pa Komisija za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide;
- vse reprezentativne invalidske organizacije imajo razvito mednarodno sodelovanje na evropskem nivoju, nekatere celo na svetovnem; NSIOS je konstitutivni član EDF in redno sodeluje pri sooblikovanju evropske invalidske politike, ki prek direktiv še kako posega v vsakdanje življenje slovenskih invalidov;
- invalidski šport je izjemno uspešen in slovenski športniki invalidi osvojijo marsikatero medaljo na mednarodnih tekmovanjih, čeprav po številu prebivalstva in narodnem dohodku bistveno zaostajamo za mnogimi državami, katerih invalidi ne zmorejo enako visokih dosežkov, kakor naši invalidi;
- za gluhe je sprejet zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, Zveza društev gluhih in naglušnih pa razvija odzivno spletno televizijo;
- seveda bi lahko še nadaljeval in nadaljeval s takimi dobrimi primeri izjemno uspešne prakse.

Za obdobje od vključno leta 2010 dalje izražamo zmeren optimizem, da bomo v Sloveniji ne glede na hudo finančno in gospodarsko krizo še naprej ustvarjali pogoje za neodvisno življenje invalidov, najverjetneje seveda tudi po spremenjenih konceptih, v katerih pa bo morda (verjetno) poudarek na še večji odgovornosti invalidov za lastni socialni položaj oziroma da ob celoviti in zadostni državni podpori smiselno aktivirajo vse svoje ekonomske in druge potenciale, če to zmorejo.

V navedenem smislu so ključne vsebine, na katerih invalidi moramo vztrajamo:

- Konvencija o pravicah invalidov odpira novo poglavje na področju sodobnega invalidskega varstva. Države podpisnice so pravno zavezane k iskanju inovativnih rešitev za razumevanje invalidnosti, za reševanje problemov invalidov in za aktivno vključevanje invalidov v slovensko družbo;
- v NSIOS povezane invalidske organizacije oblikujejo in uveljavljajo ne le lastne invalidske interese, ampak izražajo tudi poglede in stališča glede drugih splošnih družbenih vprašanj, ki se nanašajo na invalidsko problematiko ter jih v civilnem dialogu z državnimi in drugimi javnimi institucijami reprezentativno zastopajo; v slovenskih dimenzijah je neizogibna tudi njihova funkcija pri izvajanju specifičnih socialnih storitev;
- neodvisno in dostojno življenje invalidov ni pogojeno samo z prepovedjo diskriminacije, temveč je odločilno odvisno od izvajanja cele vrste pozitivnih ukrepov, ki omogočajo izobraževanje, vsestransko usposabljanje, osebno asistenco z aktivnim stilom življenja, pridobivanje in ohranjanje zaposlitve, dostopnost do grajenega okolja in informacij v invalidom primernih oblikah ter dosegljivost vseh dobrin in storitev, ki so na razpolago neinvalidnim državljanom;
- uporaba primerne in dostojne izrazoslovja, ki zagotavlja visoko stopnjo družbene identitete invalidov in njihove invalidnosti, kar sta pogoja za prepoznavno artikulacijo potreb skupine državljanov, ki so po vseh javnomnenjskih raziskavah v Sloveniji in drugih državah EU najbolj diskriminirani, saj so vse ostale osebne okoliščine iz 14. člena ustave Republike Slovenije manj pogosti razlogi za diskriminacijo ljudi;
- stabilno in zanesljivo financiranje iz javne fundacije FIHO v obsegu finančnih sredstev, kakor je sedaj zakonsko regulirano v korist invalidov, a kaj ko je v zaključnem postopku sprejemanje novelacije zakona o igrah na srečo, ki prinaša subtilne sistemske rešitve, po katerih bo nam invalidom možno odvzeti dobršen del tega namenskega denarja, za zaščito katerega smo pripravljeni iti tudi na ulice;
- razvijanje družbene odgovornosti invalidov v okviru naših reprezentativnih invalidskih organizacij po načelih avtonomnosti in samoregulacije, in sicer brez interventnega poseganja paternalističnih uradnikov in finančnih

---

japijev, ki si samo domišljajo, kako naj bi se spoznali na invalide in so se sposobni nad nami tudi grobo spozabiti;

- spodbujanje socialnega podjetništva invalidov z konkretnimi oblikami državnih pomoči, kar se v tem letu izjemno zapleta pri slabšanju ekonomskega položaja invalidskih podjetij, kjer je še vedno zaposleno okrog 6.000 invalidov pod posebnimi pogoji;
- naprošamo gospoda Pahorja, predsednika Vlade Republike Slovenije, da v imenu naše države podpira v organih EU sprejem Evropskega invalidskega sporazuma v povezavi z implementacijo Konvencije o pravicah invalidov, kajti ta sporazum, ki ga je v integralnem besedilu predložil Evropski invalidskih forum v imenu evropskih invalidov (torej tudi v imenu slovenskih invalidov), posredno rešuje tudi preizkušeno integracijo slovenskega invalidskega varstva;
- gre seveda še za druge pomembne vsebine, a ne kaže z njimi obremenjevati tega govora.

Gospo in gospodje, ocenjujemo, da je leto 2009 glede dogajanja na področju invalidskega varstva izjemno protislovno in polno izjemnih ekstremov. S pozitivnega vidika se lahko razveseljujemo, da državna uprava ob sodelovanju z invalidi oblikuje nove sistemske zakone kakor so: zakon o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za primer dolgotrajne oskrbe, zakon o osebni asistenci, zakon o izenačevanju možnosti invalidov. Skeptični pa smo do nakazane modernizacije pokojninskega zavarovanja, v kateri se sugerira neproučeno in neargumentirano sesuvanje invalidskega zavarovanja, čeprav se tudi invalidi zavedamo odprtih finančnih vprašanj. Želimo jasno povedati, da smo odločno proti razdelitvi pokojninsko – invalidskega zavarovanja v dve ločeni instituciji.

Ugotavljamo torej, da se sistemski razvoj državnega odnosa do invalidov nadaljuje, a na drugi strani vse bolj popuščajo moralne in etične zavore, ki ščitijo invalide pred brutalnimi napadi posameznikov, kajti vse več je neposrednih manifestacij direktne nestrpnosti do invalidov, kar je kot osrednjo misel izpostavil dr. Luj Šprohar, predsednik Sveta Vlade RS za invalide, v svojem eseju ob 3. decembru mednarodnem dnevu invalidov z naslovom »Socialni položaj invalidov« (Dnevniki objektiv, sobota, dne 28.11.2009, na strani 30). Dr. Šprohar tudi lucidno opozarja, da so ljudje včasih že malo siti invalidov, ker se posamezniki med nami ne obnašajo po zdravi pameti v smislu pravčnosti početja, ker v nasprotju z javno ali zasebno moralo ekstremno prodajajo le svoj ego in napuh ter bi jih morali po zdravi pameti pač uvrščati v polje družbene no-

rosti. Po vrhu vsega takšni posamezni invalidi običajno še kažejo očitno pomanjkanje socialne in/ali čustvene inteligence. Še huje! Njihovo delovanje je včasih celo nagrajeno v škodo vseh ostalih slovenskih invalidov, saj premnogi oblikovalci invalidske politike nekritično in slepo nasedajo ter sledijo njihovim manipulativnim konstruktom in lažem ali pa se sprenevedajo, da je cesar že davno razgaljen.

Za najhujšo letošnjo sistemsko deviacijo invalidskega varstva štejemo poseg Računskega sodišča RS v delovanje javne fundacije FIHO. Pred letom dni so zakonito najavili ugotavljanje smotrnosti porabe sredstev in pravilnosti poslovanja, pri sami reviziji pa je državni revizor nezakonito opustil ugotavljanje smotrnosti in se spraval samo na ugotavljanje pravilnosti, ki pa je dokaj vprašljivo polje delovanja računskega sodišča, ker omogoča poljubne manipulacije na podlagi ovaduških prijav in prikritih političnih navodil, medtem ko je ugotavljanje smotrnosti racionalno strokovno delo, ki ne dovoljuje uradniškega sprenevedanja, v našem primeru bi bil izplen tega ugotavljanja zanesljivo nezaželeno pozitiven. V procesu revizije je bil kolektivni organ upravljanja Svet FIHO v bistvu izločen in je razpravljal šele v fazi takoimenovanega surrogatnega predloga revizijskega poročila, ki je zanesljivo nastal zaradi interventnega dopisa NSIOS na osnutek poročila. Ker je bil ugovor FIHO na podlagi odločitve njegovega sveta pravno in vsebinsko kvalitetno utemeljen, je računsko sodišče zavzelo pozicijo nezakonitega molka organa. V zakonitem roku sploh ni izdalo pravega predloga revizijskega poročila in s tem nerazumno izigralo možnost za pritožbo na senat računskega sodišča. V začetku novembra je bilo izdano končno revizijsko poročilo, ki ga po zakonu ni dopustno izpodbijati pred sodišči ali drugimi državnimi organi. Ker Računsko sodišče Republike Slovenije izven svojih zakonskih pooblastil od invalidov terja točkovni sistem pri razporejanju finančnih sredstev ali kakšno njegovo nadomestilo, kar v resnici zaradi neprimerljivosti med po vsem različnimi uporabniki sploh ni možno fizično izvesti, to z drugimi besedami nedvomno pomeni naslednje: da v praksi rušijo delujoč in učinkovit sistem konsenzualnega usklajevanja po načelih solidarnosti in vzajemnosti glede na limitirani obseg denarja javnega financiranja invalidskih organizacij in da je prikriti cilj ukiniti javno fundacijo in v njej uveljavljeno participativno demokracijo invalidov ter radikalno krčenje tega invalidskega denarja in vse skupaj prenesti v integralni državni proračun. Zato invalidi z mirno vestjo obravnavano revizijo razgllašamo za akt družbene norosti, o čemer je treba razpravljati in urejati izven zakona o Računskem sodišču RS, ki ni v nobenem primeru pristojno za regulacijo invalidskega varstva.

Podoben sistemski odklon je tudi takoimenovana evalvacijska raziskava, ki je bila nepooblaščno vsebinsko naročena, plačana in plasirana v imenu FIHO ter je v komplementarnem razmerju z revizijskim poročilom. To je razvidno tudi iz delov dobesedno identičnega besedila, ki ga najdemo v obeh spornih dokumentih, kar je seveda na naravo tega početja uperjeno proti interesom invalidov. Tu se pod krinko strokovnosti, ki ji invalidi argumentirano ugovarjamo, v bistvu apologetsko upravičuje potezo Računskega sodišča Republike Slovenije in terja rigidno birokratizacijo fundacije in izločitev invalidov iz soodločanja.

Racionalno vprašanje je, kako obsežen pa je loterijski denar, okoli katerega potekajo ti krčeviti in neusmiljeni družbeni spopadi. Gre za največ okrog 14 milijonov evrov letno, torej za znesek, do katerega imamo invalidi visoko spoštovanje in nam omogoča stabilno zanesljivo izvajanje življenjsko pomembnih posebnih socialnih programov in drugih aktivnosti invalidskih organizacij, ne samo na državnem nivoju, temveč razpršeno prav tako po lokalnih skupnostih na območju celotne države. Ta javni denar se po naši oceni v tej ali oni obliki uporablja za potrebe več kot 150.000 invalidov. Opozoriti pa moramo tudi na relativno velikost tega

denarja, kajti ta znaša le okrog 2% od proračunskih sredstev, ki se namenjajo za državno invalidsko varstvo, ali pa če to postavimo v primerjavo z napitninami krupjejev po slovenskih igralnicah, ki so letno največ dobili okrog 18 milijonov evrov, pa še vedno ne plačujejo iz tega niti minimalne prispevke za socialno varnost. Ali je res upravičeno, da smo invalidi leta in leta pod grobimi pritiski in napadi zaradi namenske smotrne porabe loterijskih sredstev?

Kot invalidne državljane, ki imamo v veliki večini vse svoje življenje pozitivna stališča do sebe in svojega družbenega okolja, nas je sram navesti še kakšen drastičen primer negativne družbene prakse do invalidov.

Slovenski invalidi se praviloma veselimo življenja ter zvedavo in z optimizmom gledamo v našo prihodnost. Spoštovane gospe in gospodje, vsi tisti, ki nimate osebne izkušnje iz lastne invalidnosti, vas prosimo, da ste z nami invalidi zadovoljni tudi vi, dokler bomo odgovorna proaktivna družbena manjšina, kakor se predstavljamo v tem govoru.

Čestitam invalidom ob njihovem mednarodnem prazniku. In hvala za pozornost.

Predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk in predsednik Vlade Borut Pahor sta ob Mednarodnem dnevu invalidov pridelila sprejem za predstavnike invalidskih organizacij

---

SHUAIB CHALKLEN JE POSTAL NOVI POSEBNI POROČEVALEC ZA INVALIDNOST KOMISIJE ZDRUŽENIH NARODOV ZA SOCIALNI RAZVOJ

Marjan Kroflič

V Združenih narodih so imenovali avgusta letos novega poročevalca za invalidnost za mandatno obdobje od leta 2009 do 2011. Na ta pomemben položaj je bil imenovan znan južnoafriški voditelj in bорец za pravice invalidov **Shuaib Chalklen**.

Prvi posebni poročevalec za invalidnost je bil od leta 1994 do 2002 **Bengt Lindqvist** (Švedska), ki je leta 2001 s pismom podpore osebno podprl Zvezo delovnih invalidov Slovenije v njenih prizadevanjih za spremembo in dopolnitev 14. člena slovenske Ustave, ki je bila sprejeta z ustavnim zakonom tri leta pozneje, 15. 06.2004. V Sloveniji je bil na obisku novembra leta 2002. **Drugi** poročevalec za invalidnost je bila **Sheikha Hessa Khalifa bin Ahmed al-Thani** (Katar).

Sedanji posebni poročevalec za invalidnost **Shauiba Chalklen** je zasedal v Južni Afriki v preteklih letih pomembne položaje kot politični analitik predsedstva Južne Afrike. Bil je

tudi vodja sekretariata afriškega desetletja invalidov (1996-2001) in bil direktor Urada za invalide v Predsedstvu Južne Afrike. Ima dovolj izkušenj, da bo lahko uspešno deloval kot posebni poročevalec za invalidnost. Gre za njegove nacionalne in regionalne izkušnje glede uveljavljanja pravic invalidov in tudi za izkušnje iz dosedanjega tesnega sodelovanja z Organizacijo Združenih narodov. Pri uresničevanju naloge posebnega poročevalca za invalidnost mu bodo pomagale tudi izkušnje iz časa njegovega sodelovanja s Svetovno banko kakor tudi z evropskimi državami.

Njegova naloga kot posebnega poročevalca za invalidnost ostaja nespremenjena: opazovati in nadzorovati uresničevanje Standardnih pravil OZN za izenačevanje možnosti invalidov in Konvencije OZN o pravicah invalidov, čeprav bo to opravilo v času globalne krize izredno težko.

Vir: Tiskovno sporočilo BIO/4105 SOC/4756 z dne 13. avgusta 2009

SLAVNOSTNA AKADEMIJA OB 40. LETNICI ZDIS, 29.5.2009

Odličja ZDIS podeljena na slavnostni akademiji ob 40. letnici delovanja ZDIS

Nastopila je glasbena skupina Katrinas

Slavnostni govornik dr. Danilo Türk, predsednik RS

Predstavniki Hrvatskega Saveza Udruga Invalida Rada so Zvezi delovnih invalidov Slovenije predali darilo. Na sliki od leve proti desni: Valentina Bekina, HSUIR; Leke Sokolaj, tajnik HSUIR; mag. Tanja Hočevar, sekretarka ZDIS; Josip Petrač, predsednik HSUIR; Drago Novak, predsednik ZDIS

Udeleženci slavnostne akademije